

Conversio

de quibusdam instrumentorum formis cum
eorundem declarationibus? Et ita prius tracta-
tis omnibus premissis expediat sub tria
membrorum distinctione in nomine scilicet trinitatis
suum habebit finem. **Ca. i.**

Nota finem Bald. in l. labeo. §. contracto. ff. de ver. sig. Contra-
ctus proprie dictus est qui ultro
citroque. i. binde ex utraque parte ori-
tur obligatio ut in pactum emptoris lo-
cationis venditionis conductionis et sic de
alijs. Improprie autem pactus est qui
una partium duntaxat obligatur ut in con-
tractu donacionis ubi solum donans obliga-
tur ad traditionem rei donate p. l. si nois.
C. de dona. immo absenti fit donatio p.
l. nec ambigi. C. e. t. Similiter est in mu-
tuo ubi recipiens solus obligatur ad re-
stituendum ut l. si. ff. si certum per-
tinet. Improprie autem dicitur con-
tractus qui ex nulla parte oritur obligatio
sed liberatio ut fit in transactione ex nudo
pacto facta. Similiter fit liberatio per
ceptionem p. hoc in l. siue apud acta
C. de transac. Valet ergo ista distinctio
ut cum loquitur statutu de contractu in-
telligendum est de pactu proprie dicto. Nam
verba statutorum proprie sunt intelligenda
ut l. i. §. in re igitur dubia. ff. de exerci-
tio. acc. et ff. de le. §. non aliter. Est igitur
contractus proprie dictus vel plurium in
idem consensus. de hoc per archidiaconum
in glo. c. Romana. de foro compe. li. vi.
Quanto tamen ex pacto nascitur obligatio
tunc non est nomen iuris sed est nomen
facti quanto non oritur obligatio ut in di-
cta l. labeo. Capitur etiam quantoque pro
omni pacto seu quacunque conventionem.
seu quasi pactum in istis. et sic in suo ge-
nerali nomine contractus prolatum con-
tinet tam innominatos quam nominatos
contractus. ut in glo. super verbo suo no-
mine. in l. i. iurisgen. ff. de pac. Et qualiter

Contractus

contractus oriatur ex obligationibus et
obligationes ex contractu infra patebit.

Capitulum. ij.

Contractuum

Alij nominati. alij innominati.
Nominati sunt contractus emptionis lo-
cationis venditionis conductionis con-
modati depositi mandati et c. Qui ideo
nominati dicuntur eo quod nunquam aliquo
dictorum vocabulorum alteri suam signi-
ficationem tribuit. Et quod nomen ita stri-
cte attributum est illi quod alteri pactum
accommodari non potest. ut emptio et ven-
ditio non possunt dici accommodatum nec
econtra. Innominati contractus dicun-
tur do ut des. facio ut facias. do ut faci-
as. facio ut des. Exemplum primi ut fit
in permutatione. do tibi domum meam
ut des mihi piscinam meam. Exemplum se-
cundi promitto tibi facere instrumentum
vel scribere decretales ut promittas mi-
hi edificare piscinam. Exemplum terti-
um do tibi tunicam ut tu promittas mihi scri-
bere sermonem. Exemplum quarti promitto
te informatum artem valandi ut des mi-
hi duos florenos tenentes. Et ideo di-
cuntur innominati. quia eorum nomina sunt
ita vaga quod alijs nominatis contractibus pos-
sunt accommodari. unde do ut des. potest
accommodari emptioni et venditioni. Ven-
ditor enim dat rem ut emptor det precium.
Item do ut facias potest accommodari lo-
cationi et conductioni. quia conductor dat
mercedem seu pensionem eo quod locator
sibi prestat licentiam utendi. Magis inno-
minati contractus dicuntur pacta: que
ideo magis dicuntur innominati eo quod eo-
rum nomina accommodari possunt contrac-
tibus nominatis et innominatis. quia pactum
est adeo nomen generale ut omnibus con-
tractibus potest accommodari. quia omnia

complectitur que sunt causa obligatio
nis p[er]trahende vel tollende **Ca. iij.**

De diffini

Anionibus et diuisionibus contra
ctum. restat nunc videre quot et quæ exi
gantur in contractibus et ex quibus p[er]tineat
Sed quoniam contractus constant ex tri
bus. scilicet personis rebus et eorum de diuisi
onibus. Et quedam persone se in p[er]trac
tu obligare possunt. quedam autem contra
ctum reddunt inutilem. **E**rgo
sex diuisiones personarum. **P**rima homi
nes aut masculi sunt. aut femine. aut her
mosofrodite. **M**asculi sunt qui regunt et
gignunt. **F**emine que patiuntur concipi
unt et pariunt. **H**ermosofrodite sunt qui
habent utrumque sexum. **S**ed quicunque
sexus in eis magis preualeat et preualz
nominacionem ipsius tribuit. **A**lia
a diuisione personarum. alie sunt nate. alie
nascuntur. **N**ate sunt que ab utero matris
separate sunt et redierunt in lucem. **N**as
cuntur que concepte adbuclunt in utero ma
tris. **T**ercia diuisione omnis homo. aut li
ber est. aut seruus. **S**eruus est qui na
scitur ex ancillis nostris vel qui capitur
ad hostium potestatem. qui alio modo
mancipia dicuntur quasi manu capta.
Sed si capiatur in guerra duarum ciuita
tum. quæ talis per hoc non efficitur seruus.
si alias tempe captiuitatis fuit liber. **C**a
sus in. l. cum cognatis. **C.** de ingenuis et
manumissis. **I**tem seruus est qui maior. xx
annis ad precium percipiendum. vel alio
iusto titulo alie nati alicuius lucri vel co
moditatis causa non ignarus sue condi
tionis se vendidit vel ut precium perci
peret. **S**unt etiam alie multe diuisiones
seruorum de quibus nihil ad presens.
Liberi autem dicuntur nati de liberis pa
renibus vel saltem de libera matre. quia
liberi sequuntur conditionem matris et non

patris. **C.** de rei venditi. l. parti. **Q**uar
ta diuisione liberorum. alij sunt ingenui. alij
libertini. **I**ngenui sunt qui cum nati statim
sunt liberi siue nascuntur ex duobus inge
nuis. siue ex duobus libertinis. siue ex
vno ingenuo et vno libertino. **U**nde si
quis nascatur ex matre libera et patre ser
uo ingenuus et liber est. **L**ibertini sunt
qui ex magna seruitute iusta de eadem manu
missi sunt ut insti. de liberti. per totum. et
quot modis fiat eorum manumissio et quo
tuplex sit status eorum habetur insti. de
liberti. §. ult. **Q**uinta diuisione per
sonarum. alie sunt sui iuris. alie alieni iuris.
Sui iuris sunt libere persone patres ma
tres et famuli seu filij qui facti sunt sui iu
ris per mortem parentum vel per emancipati
onem vel alio legitimo modo. **A**lien iu
ris sunt serui. **I**te filij familias qui ex nup
tibus iustis p[er]creati sunt. siue obtineant pri
mum locum filiorum. scilicet qui sunt nati ex uxore
nostris siue vltiorum ut nepotes pronepo
tes. **E**t sic ceteri ex masculino sexu descen
dentes. **I**tem cum omnes homines sint vel
fuerint filij. sit de illis alia diuisione vicz.
Filiorum alij naturales et legitimi. alij les
gitimi tantum. alij nec legitimi nec natu
rales. **L**egitimi et naturales sunt qui p[er]
creantur ex legitimo matrimonio. **L**egit
imi tantum sunt adoptiui. **N**aturales
tantum sunt qui nati sunt ex concubina
unico et indubitato affectu conducti.
Nec legitimi nec naturales sunt spurij
ex incestuoso coitu nati. **A**lia diuisi
o septima omnes persone aut sunt legiti
me etatis. aut non. **L**egittima etas est
a. xvj. annis supra. **E**t huius etatis ho
mines dicuntur maiores. **N**on legitti
ma etas est a. xvj. annis infra. **E**t huius
etatis homines dicuntur minores. **E**t
horum minorum alij dicuntur puberes
alij impuberes. **P**uberes sunt a. xviij. a
nis supra masculi scilicet ab an. xij. sup. **E**t

Impedimēta

hi etiam dicuntur adulti et adoleſcentes. Impuberes sunt masculini minores. xiiij annis. et femine minores. xij. annis. et vocantur pueri et puellae. Et si patres non habent vocantur pupilli et pupillae. Horum impuberum alie sunt infantes. Et hi sunt a die natiuitatis masculi et femine vsq; ad septimum annum. Alie sunt prime infantie et hi sunt a. vii. an. supra femine ad. ix. annos. vsq; ad. xi. annos et medium. Abinde vero supra dicunt masculi vsq; ad decimumquartum annum. femine vsq; ad duodecimum proxime pubertati. Et hec de personarum diuisionibus sufficiant.

Capitulum. iij.

Dictum est in capitulo precedenti de personis et earum diuisionibus. Restat nunc videre que persone contrahendo se possint obligare et que non. vt inferius apparebit. Sunt autem quedam ex illis que tractum vitiant ratione etatis vt infans et maior infans et proximus pubertati. vt puberes. Quedam ratione conditionis vt filiusfamilias et seruus. Quedam ratione morbi vt mutus furiosus et surdus. Quedam ratione delicti vt prodigus hereticus apostata et committens crimē lese maiestatis de quibus omnibus aliter quid per ordinem dicetur. Infans enim minor. vii. annis. nec civiliter nec naturaliter obligatur. nec alios sibi obligare potest. sed maior infans tenetur tantum de sponsalicijs contrahibus et non de alio. Proximus pubertati aut habet tutorem vel non. Si habet tutorem et contrahit sine ipso tutore nec civiliter nec naturaliter obligatur. Si autē cum ipso obligatur licet si deceptus fuerit possit restituere

contrahendi

ut vt infra patebit de beneficio minorum sed si careat tutore obligatur naturaliter tantum et non civiliter. Et sola naturalis obligatio de iure civili inefficax est ad agendum recte sicut ex nullo pacto non datur actio de iure civili. ff. de pactis. in. l. i. iur. gentium. §. si cum nulla. et. C. de pactis. l. legem. De casibus tamen ubi ex nullo pacto datur actio vide glo. in l. i. §. actio. §. sed in personam. Est et alius casus in lege conuentione. C. de pactis. De iure autem canonico peccant mortaliter recedentes a pactis alias licitis. extra de pactis. c. i. et. xxij. q. i. predicandum. Sunt tamen duo casus in quibus contrahens non habens tutorem civiliter et naturaliter obligatur. Primo ex contractu quo factus est locupletior. Secundo si contrahendo dolum commisit. Quia tunc tenetur in solidum. Puber et masculus maior. xiiij. et femina. xij. sed uterque minor. xxv. annis siue paterfamilias siue filiusfamilias sic tenetur de omni contractu inito cum predecessore suo. et ex contractu facto cum tutore de iure nisi si in duobus casibus. primo cuius graue damnum passus sit. i. maius dimidio iusti precij vel fraudis consilij intercessit. i. dolose sit deceptus a tutore. In illis duobus casibus non tenetur de contractu inito cum tutore. De his que gesta sunt cum ipso pubere siue adulto distinguuntur. aut quia habuit curatorem vel non. si habet non obligatur sine curatoris auctoritate. sed si non habet obligatur ipse adultus civiliter et naturaliter. per. l. si curatorem. C. de in inte. resus. minorum. xxv. annis. Verumtamen si deceptus est etiam pro modico damno id est minus dimidio iusti precij dummodo non sit ita minimum quod preiudicet maiori rei. vel summe restitutionis in integrum beneficiū petere potest. vt i. dicet

Impedimenta

de beneficio minor. sed tamen ad hoc ut minor restituat: debet se probare minorem et deceptum. quod non eo ipso quod deceptus est minor intelligitur. Fallit tamen in quibus casibus de quibus minor de initio contractum ab eo non restituitur etiam si probaverit se deceptum. **P**rimus casus est quando mutat statum. id est vendendo se ad precium vel ad lucrum participandum. Secundus casus si maiori rei vel summe preiudicium generet. id est si perit se restituere in minima parte in qua dicit se deceptum. et melius est quod recipiat damnum in illa minima parte quam totum contractum infringere. Tercius casus si minor cum iure usus sit. ubi gratia. ut quia adiuit hereditatem locupletem vel emit servum necessarium. et postea nactus res perit vel servus mortuus est. Nam non eventus damni sed inconsulta facultas prebet restitutionem. ut dicitur non videntur. **E**t de integ. resti. minor. xxv. annis. Item quarto si dolum commisit. ut dicitur si his. **E**t si minor maiorem se dixerat. quod deceptus et non decipiendum iura subueniunt. Quinto si corporaliter iuravit se non perire venturum occasione minoris etatis et sponte prestidit. ut in auten. sacra. puber. **E**t si aduersus venditionem. Item si iuravit per deum vinum verboten non restituitur nisi probet per ar. scripte. inserta. id est per instrumenta publica facta de die natiuitatis sue. Sed si vellet probare per testes non audiret. **C**onfinitur ingenium fore. quod sufficiens non probat per testes. sed quod per testes et instrumenta ut dicitur l. i. **E**t de testi. Item filius subiectus potestati patris aut vel proavi. si cum eo vel eis contrahit civiliter non obligatur. quod iuris interpretatione eadem est persona patris et filij. ut dicitur l. si. **E**t de im. pub. et alijs substitutionibus nisi de castrensi. quod in tali tanquam paterfamilias habetur

contrahendi

Si tamen cum alio quocumque contraxerit naturaliter et civiliter obligatur. beneficio tamen restitutionis sibi salvo. non tamen permittitur rem patris obligare sine ipsius consensu. nec etiam paciscendo patris conditionem potest recipere vel actionem patri competentem tollere sine ipsius mandato. ut dicitur **E**t de pac. l. filius. **C**onfinitur casus in l. non solum. ff. solu. matrimo. et l. cum maritu. **E**t de sol. et libera. Item alios casus speciales ubi exprimitur speciale mandatum. enumerat glossa in c. qui ad agendum. de procura. li. vi. Nota seruus cum domino civiliter non obligatur. sed cum extraneo pacisci potest domino acquirendo. quod ex persona domini habet ius stipulandi. alij modo est efficaciter non obligatur. sed ex eius contractu dominus convenitur de peculio serui. vel de eo quod in rem domini versum est. vel quod iussu ipsius factum est. Fallit tamen in tribus casibus in quibus dominus de peculio serui non tenetur. **P**rimus cum seruus non donat. Item cum rouet. Item cum fideiubet extra causam pecuniam. Item furiosus vel mente capillus. tempore furoris contrahere non potest. quia contractus non possunt fieri sine consensu. modo expresse vel tacite consentire non potest. Verum tamen si contrahit mente recepta. vel cum habuerit dilucida interualla. contractus cum eo initus valet. Nam sordus et qui huiusmodi morbis naturaliter laborat. contrahere non possunt. quia stipulatio habet fieri per interrogationem et responsum. et is qui stipulatur verba interrogantis et contra audire debet. Prodigus cui bona sunt interdicta non obligatur. Similiter hereticus apostata. et committens crimen lese maiestatis non possunt contrahere. quod his personis interdicta est a lege facultas contrahendi de

Impedimenta

quibus latius infra de testamentis dicitur. Ceterum licet mulier non sit de predictis octo personis que se obligare non possunt. et licet regulariter se suo nomine obligare possit. in fideiussione tamen per alios non obligatur. sed iuuat beneficio senatusconsulti fulius velleiani. de quo beneficio infra specialiter patebit.

Capitulum. v.

Utrum de perso

nis que reddunt contractum inutilem videndum est de rebus: quarum occasione contractus redduntur inutiles. Res quedam sunt iure prohibite alienari. quedam vero natura. Iure prohibita est alienatio predicti minoris. id est impuberis et omnium rerum ipsius minoris que seruando seruari possunt. ut auri argenti gemmarum et omnium aliarum rerum temporis perititate de facili non perituras. nisi eas interueniant que de iuris solennitate in alienatione rei minoris debent interuenire. scilicet ut fiat talis alienatio ob eos alienum. ut soluat debiti creditori ipsum minorem urgenti. vel si usufructus nole grauarietur. Secundo ut fiat auctoritate tutoris. Tercio ut interueniat iudicis decretum: quod decretum cum magna et matura deliberatione iudicis debet interponi. Nota tamen quod aliquando predictum minoris etiam sine decreto iudicis potest alienari. videlicet quando defunctus ex cuius bonis illud predictum peruenit ad minorem hoc in ultima voluntate iussit. vel si minor illud a principe impetrauit. Alio modo res que seruando seruari non possunt. ut sunt vestes carnes frumenta vinum oleum farra et similia. et animalia superuacua vendi possunt a tutoribus sine iudicis decreto. et hic appellatione predicti intelliguntur tam predia urbana quam rustica. Item prohibita est alienatio filiofamilias rerum que obveniunt filio ex aduenticio pe-

contrahendi

culio. Et dicitur aduentitium peculium quod venit filiofamilias ex successione matris vel alterius sibi coniuncti per lineam maternam vel eius prospera fortuna. et ex substantia patris vel eius contemplatione: quod etiam a filio non potest alienari. nisi patre consentiente cum ipsius peculii aduenticii proprietatem sit filij et usus fructus patris. Peculium perfectum dicitur quod obuenit filio ex substantia patris. De castrense autem peculio potest filiofamilias tam cum patre quam cum quocumque alio contrahere et pacisci. quod filius alius peculij plenus est dominus. et dicitur castrense peculium: quod filius acquirit in castro per militiam suam. quasi autem castrense dicitur quasi militare: quod acquirit filiofamilias ut aduocat. magister vel medicus. aut ex quacumque sua arte vel officio suo de hoc plene insinuat. per quas personas nobis obligatio acquiritur. Item prohibita est alienatio fundi totalis inestimati dati in dotem. per legem maritum. Et de fundo tota. quod si existimatus est non dicitur totalis sed emptius. Et hic fundus totalis neque ab uxore neque a viro etiam consentiente vel iurante uxore alienari debet quod lex prohibet. permittit tamen ipsius alienatio ex necessitate contingente. ut quando mulier dedit in totam portionem fundi qui indiuisus est et inestimatus. et maritus puocatur ad diuisionem a socio fundi. tunc enim et ex necessitate videtur alienare cum puocatus fuerit. secus cum ipse puocaret. et ita intelligitur dicta lex mariti. Item alienatio est necessaria quando maritus noluit cauere vicino suo de damno infecto cui totale predium minabatur ruinam. et ob hoc vicinus est missus in possessionem ex primo et secundo decreto. Item alienatio fit si mulieri expediat quod fundus conuertatur in pecuniam. ut quia vxor

Impedimenta

illum vendit pro redimendo viro. filia pro alendo patre et soror pro alendo fratre laborantibus inopia. Item fit alienatio fundi totalis. quando loco ipsius alium fundum maritus accipit in dote. Item prohibita est alienatio illius rei quam testator in ultima sua voluntate prohibuit alienari et eam expressit quare noluit alienari. vel si persona apparet occasione cuius prohibita est alienatio. Item prohibita est alienatio rei lingiose Res d cuius penatione lingium mouetur vel questio seu causa inter petentem et possessorem. Fit autem lingiosa res in continenti oblato libello. et huius lingiosae rei prohibita est alienatio adeo: quod magne sunt damni et recipienti rem lingiosam impositae pene. Etiam ille qui accepit eam emptionis vel donationis seu quocumque alio titulo sine tractatu. siquidem sciebat rem lingiosam cogitur rem reddere et nihilominus priuatur precio. ille vero qui alienauit precium quod recepit cogitur prestare fisco et tantum de suo. Si autem qui accepit ignorauit rem lingiosam cogitur reddere et restituere sibi precio a venditore qui venditor tantundem dabit emptori de suo et fisco. emptori tertiam partem. quia eum recepit. duas vero partes dabit fisco. Et haec pena locum habet etiam in donatione rei lingiose. ut facta vera estimatione rei puniatur utique ut dictum est in precio. In certis tamen casibus permittit lex rem lingiosam alienari ut causa dotis vel donationis propter nuptias transactionis vel divisionis hereditatis. ut habetur in l. censemus. C. de lingiosis. Item propter permittit alienationem illius rei pimentis in funere defuncti. pro solutione debiti. et pro cibariis familie. Et ff. de pen. bere. l. diuus pius rescripsit in §. causa autem. v. nam funeris grana. Item

contrahendi

nota inutilis est contractus si quis suam rem pure stipuletur vel emit. Secus vero si sub conditione emit. quia in euentu conditionis valebit emptio. prout si emit et res defineret esse sua. quia tunc adueniente conditione tenetur rem emere et ei dare. alioquin estimatio rei dare debet. Valet tamen emptio rei propter ratione possessionis: quam emptor non habet. vel ratione alterius iuris sibi emptori deficientis in sua re. Aliene tamen rei venditio permixta est in preiudicium vendentis non autem ementis. Sed tamen distinguo hic de emptione. aut effi emptor sciens alienam rem emit. aut ignorans: si sciens rem alienam emit iterum distinguatur. quia aut sibi fuit cautum de evictione aut non. si non fuit cautum. non potest agere contra venditorem. imo precium datum perdit per. l. si fundum C. de evict. Si autem sibi fuit cautum per promissionem stipulatione vallata tunc tenetur venditor emptori ad pretii restitutionem et ad omne id quod promissum erat per stipulationem siue sit duplum siue triplum et etiam ad interesse. Si autem ignorans emit rem alienam et fuit sibi cautum tunc est. si non fuit sibi cautum agere contra venditorem ad precium et ad interesse ad duplum siue triplum aut simplum. prout natura contractus exigit per. l. non dubitatur. C. de evict. Valius tamen est singularis in l. vi. §. emptor. C. l. communia de legatis ubi quis emit rem alienam etiam sciens que mandata sunt restitui per fideicommissum re tali evicta nihilominus recipiabit precium. Item nota rei alienae prohibita est obligatio vel impignoratatio sine consensu illius cuius est. Et creditor qui alienam rem in pignus accepit non habet in ea ius pignoris vel hypothecae. quia debitor illo pignore vel

Impedimenta

alia re aliena debita constituere non potest. eo quod nemo plus iuris in alium transferre potest quam ipse habeat. in regula: nemo plus iuris de regu. iur. lib. vi. **P**icitur autem pignus proprie res mobilis que pignori datur creditori. et datur ei possessio illius rei. ubi autem non transiit possessio in creditorem dicitur hypotheca. **I**tem inutilis est stipulatio super rebus que in rerum natura non sunt nec fuerunt. vel si stipuletur quis biocoronum vel chymeram. **I**tem si quis stipuletur res impossibiles sibi dare ut solem lunam vel aureos montes. **I**tem si quis stipuletur rem que licet fuerit tamen modo non est. ut si quis stipuletur stichum mortuum non valet stipulatio. sed si ipsa precessit mortem. ut quia aliquis promisit dare stichum die statuto. sed fuit in mora. postea mortuus est stichus. tenetur ad estimationem stichi. eo quod fuit in mora. verum si quis stipuletur rem que non est sed futura speratur ratione rei videlicet stipulatio. ut si quis stipuletur futurum partum ancille vel futuros fructus. vel si quis emerit tactum chei ubi inest conditio. ut si quid capiamur illud debeatur. **I**tem prohibita est alienatio mancipij christiani in indeum. quia non licet iudeum possidere mancipium christiani. **I**tem prohibetur alienatio rerum que a commercio hominum sunt exemptae. ut sunt res sacre religiose et sancte. et que deo sunt dedicate. ut ecclesie. et liber homo. **S**unt namque res sacre que publice et non private per pontifices deo sunt dedicate ut ecclesie. **R**eligiose vero sunt sepulchra seu loca in que homines mortui inferuntur. **S**ancte sunt res ut muri et porte civitatis municipiorum et castrorum. adeo quod pena capitis imponitur violatoribus earum. ut si aliquis aliter ingreditur civitatem vel municipium quam

contrahendi

per portas. **P**ublice res sunt flumina portus maris. et etiam que dedicate sunt populo. ut stagnum stadium publica orbita. **E**st ergo inutilis contractus super rebus predictis. imo emptor qui scit res tales esse et emit perdit pretium et rem. **S**ed si ignorans a venditore sciente sibi copavit. tenetur venditor in id quod sua interest se deceptum non fuisse. verum fallit in superfluis vasis ec. que si debiti virgens iminet vendi possunt alijs venerabilibus locis vel contracta privatis. **F**allit etiam in libero homine qui vendi et alienari potest si interueniunt ea que habent in. l. ij. **C.** de patribus que si. dista. nec est contra legem. qui filius. **C.** que res pig. da. pos. vel non. **E**t etiam res ec. prohibite sunt alienari nisi vergeat tale debitu quod ex mobilibus solui non possit. tunc enim debet primo in pignori creditori. ut ipse creditor tandem teneat eam quod de fructibus et de sorte sibi fuerit satisfactum. vel si non inueniatur qui rem pignori velit recipere. tunc recte totum coram episcopo debet iurare parte maiore parte ibidem seruientium ut debitu sit virgens et quod de mobilibus solui non potest. et hoc facto debet res subdassari et stare venale. xx. diebus. et plus offerenti debet. deinde res debet vendi cum consensu maioris partis ibi seruientium facta mentione de predictis omnibus solentariis. et hoc finit leges. **S**ecundum iura canonica vero venditio rei immobilis ec. etiam si solum interueniant ille solentariis que in emptorionis concessionibus. hoc modo est. ut si res valet. x. addatur undecima pars. et interueniat episcopi autoritas et capituli consensus. utili causa assignata si non inueniatur aptior modus debet dari emptori vel in solutu creditori adiecta undecima parte in pretio vniuersale estimationis rei no. in. l. sanximus. in autem. preterea. **C.** de sacrosan. ec.

Capitulum. vi.

Quid sit

De duobus ex quibus contractus constat. scilicet personis et rebus. Restat nunc videre de obligationibus. Est autem obligatio iuris vinculum quo necessitate astringimur alicuius solvendi rei vel aliquid dandum vel faciendum secundum nostre civitatis iura. ut in istis. de obli. in principio. Obligationum alia naturalis est. alia civilis est. alia naturalis et civilis simul. Naturalis est que naturalem equitatem continet. hac naturali solus obligatio se obligat pupillus. proximus pubertati sine tutoris auctoritate non factus locupletior nec dolum committens. Item servus domino et cuilibet alteri persone. Item filius patri in eius potestate existens et e contra. sed talis naturalis obligatio inefficax est ad agendum. Civilis obligatio est cum quis solennitate iuris astrictus est. Et talis obligatio ex sola dispositione legis procedit. ut cum quis confessus est mutuo recepisse. et si per future numerationis de quo mutuo scriptura est facta post biennium tenetur civiliter. licet pecunia non sit numerata. sed naturalis equitas cum teneri non suadet. Unde licet secundum ius civile taliter confessus sit obligatus. naturalis tamen equitas non vult ut solvat id quod non recepit. sed quia potest infra biennium excipere de non numerata pecunia: quare si non opposuerit tunc vult naturalis equitas quod sibi imputetur. et tenetur naturaliter et civiliter. Patet ergo quod naturalis obligatio per se seu civilis obligatio per se ad agendum est efficax et inevitabilis. Naturalis et civilis obligatio est ubi ambo concurrunt scilicet persona que de iure contrahere potest et dispositio legis. et hec efficax est ad agendum. Obligatio

inim naturalium et civilium simul. alia est ex contractu. alia ex quasi contractu. alia ex maleficio. alia ex quasi maleficio. Obligatio ex contractu est que precio contrahitur. et que ex ipso precio et contractu descendit. ut emptio venditio. locatio. pignus. dona. et huiusmodi. Et quasi ex contractu obligatio est. ut cum quis gerit alterius negotium sine ipsius mandato ut sunt tutor curator sine negotiorum gestor et similes persone. Isti enim non contraxerunt cum illis: quorum negotia gesserunt. unde non tenentur ex contractu sed quasi ex contractu. Ex maleficio: ut quando aliquis furtum rapinam vel iniuriam alii cui fecit: tenetur ex maleficio. Ex quasi autem maleficio est quando aliquis directe non deliquit sed quasi. ut quando ex domo sua quam inhabitat aliquid effusum est vel eiecit quod alteri nocuit. ut in istis. de obli. que ex quasi maleficio nascuntur. in principio. Contrahuntur autem obligationes aliquando re. aliquando verbis. aliquando litteris. aliquando consensu. Ex re contrahitur obligatio ut in mutuo commodato deposito. similiter et in pignore et ceteris. Ex re igitur mutuata tenetur quis ad similem rem reddendum. Ex re vero commodata deposita vel pignorat. tenetur quis ad eandem rem restituendum. Pro evidenter intellectui obligationum est notandum. quod res quedam nullum habent usum. proprie loquendo. sicut pecunie que solum sunt medium rerum que usum habent. unde pecunie per hominum generis concordiam inveniuntur ad supplementum earum rerum que per se hominum sunt necessarie. ut vult Aristoteles. id est polli. et id pecunia proprie non potest vendi emi vel locari nec produci. potest tamen mutuari deponi et permutari. Quod si sunt res quare usus est ipsarum consumptio. sicut vinum cerevisia panis caro. et licet de aliis et ceteris non habent locari neque produci. potest tamen

Obligatio

em vendi deponi permutari et mutari. Quedam vero sunt quarum usus potest separari a proprietate earum ipsis manentibus in esse. ut domus et alie possessiones scilicet equorum, vestis etc. et tales emi possunt vendi et etiam locari. Alia autem supradicta non possunt locari: quia ex tali locatione nulla posset recipi utilitas. In his autem ultimis cum dominus stet penes locantem, usus autem penes conductorem licite potest de talibus accipi pensio pro locante. usus autem penes conductorem propter pensionem residet. Nam in rebus que usu sumuntur, si quis vellet seorsum computare usum a re violenter et naturam rei, ut si quis seorsum vellet vendere vinum, et seorsum usum vini, vel venderet id quod non est, vel eadem rem bis venderet: quod in rebus quorum usus a proprietate potest separari non cadit, unde in talibus potest utrumque seorsum concedi ut puta si esset qui alteri traderet dominium siue proprietatem domus, reservato sibi usu ad aliquod tempus vel e contra, cum quis concedit alicui usum domus reservato sibi domino et proprietate domus, licite potest accipere precium pro usu domus, ut ff. de locati, pro totum. Verbis pretrahitur obligatio per interrogationem precedentem et responsionem immediate subsequentem unde nisi interrogatio precedat responsionem non est obligatio, ut puta si iohannes ita stipuletur a petro, promittente mihi dare centum vel facere hoc, et petrus respondeat incontinenti est obligatio. Est autem stipulatio firma verborum acceptio qua quis aliquid se facturum daturumve promittit alteri super quo interrogatio dirigitur, et dicitur a stipulatore grece, id est firmum latine, vel dicitur a stipula, id est stipite descendens. Et socius pro socio potest stipulari, filius pro patre, servus pro domino, similiter frater pro fratre, procurator pro parte, curator pro adulto. Et sic pretrahitur obligatio quando aliquis misit litteras

in contractu

ex causa mutui recipiendo decem vel viginti qui non recepit: sed fecit spem future numerationis, unde vigore illarum litterarum si infra biennium non excepit de non numerata pecunia, lapsa biennio tenetur civiliter et naturaliter ut supra dictum est. Consensu solo pretrahitur obligatio, ut in societate misit dato emptori, et venditori, illa enim consensu solo pretrahuntur. Item pretrahitur aliqui obligatio pure, aliqui in die, aliqui sub conditione. Pure pretrahitur obligatio quando promittitur aliquid dari non appposito certo die vel conditione, ut dicendo, promitto tibi dare decem ex causa mutui, unde hoc pure debetur, id est incontinenti, sed non ita incontinenti quod prius non debeat expectari quod diu numerentur, vel tamen ut quomodo solui possunt. In die pretrahitur obligatio utpote promitto tibi dare decem hinc ad pascha, unde facta promissione incontinenti debitor factus sum, non tamen potest a me petere nisi adveniente die. Sub conditione fit obligatio utpote, promitto tibi dare decem si navis venerit ex asia, unde licet pendente conditione non oriatur obligatio vel actio, ea tamen secuta conditione est actio. Ceterarum stipulationes inutiles redduntur multis de causis. Aliqua ratione intervalli interpositi nisi modicum sit intervallum, unde certum est quod in stipulatione necessaria est interrogatio et responsio, ita neque mutus neque surdus neque infans stipulationem contrahere possunt, nec etiam absens quoniam ambo audire debent. Item inutilis est stipulatio ratione dissensus, ut si stipulor unum, et tu promittis aliud. Item redditus inutilis ratione conditionis impossibilis, ut si celum digito tengeris etc. Item si ex causa turpi descendit ut stipulor si sacrilegium adulterium vel homicidium. Item inutilis est si fiat promittenti vel doli. Item inutilis est ratione detractiois vel abiectiois, ut si stipulor pure et tu fides sub conditione. Item inutilis est ratione persone

apposite. ut si stipulor noie illius cuius mandatu nō habeo. nisi sit talis cui subiectus sum. ut puta fili? patri seru? dñs? et c. **Q**uod et tunc talis stipulatio et ex tali acquiritur patri actio. similiter et dñs si alteri qz dñs psonis nō potest quis stipulari nisi sua interfit. **U**n si stipulor alteri dare cui dare mea interfit: tenet stipulatio ut si stipulor dari creditori meo vel procuratori vel curatori aut tutori vel similibus psonis. hz ex tali stipulatione solus ego agere possim et nō iste cui stipulatus sum dare. **I**n casu tñ ex mea stipulatione agit iste cui dare pactus sum. ut si tutor paciscat dare pupillo. vel curator furioso. vel actor vniuersitati. **I**tem si procurator absens stipulatus est dare dñs tenet. vtz hz alteri stipulari vel pacisci nemo possit ut dictu ē. si tñ adiciat stipulationi pena: stipulatio pene vtz. ut si quis ita stipulet. pmitto tibi qd dabis bertoldo centum. et si nō dederis ei dabis tibi decem noie pene. **U**ltima stipulatio pene hz principalis nō teneat. **E**t qñ pena adiecta pactis exigi possit et qñ non habeat in. c. pxi.

Capitulum. vii.

Nō de contrac
tibus et pactis partibus et earum diuisionibus. **R**estat nunc videre de pactis contrahentium et ipsorum diuisionibus. **U**nde pactu est consensus duorum vel plurium in idē alteri ab altero paciscendum dandum vel faciendum. **A**tende ergo singula verba definitionis. pactus est solo consensu perficitur. ut in emp. et vend. et hoc ad vram stipulationis. in qua non solū consensus sed etiam verba necessaria sunt. qz hz fieri per interrogationem et rñsionem ut supra dictu est. **I**tem necessariū est ut in pacto sint duo vel plures qui consentiant in idē dandum vel faciendum. **E**t sic differt a pol

licitatione. qz pollicitatio solius offerētis est promissio. ut. l. pactum. ff. de polli. **E**t in idem et nō in eodem. et bñ. qz si ego et tu consentiamus qd sempromius sit lapis non est pactu. qz talis consensus nō obligat vnu alteri. nec est de dando vel faciundo. **D**icit etiam alteri ab altero. qz si consentiam? qd vnus nostrum det aliquid nicio. vel qd ticius det vni ex nobis non est pactum. ut. ff. de verbo. ob. l. stipulatio ista. in prin. **C**um alteri stipulari vel pacisci quis non possit nisi eūdem obliget. nō autem obligatur regulariter aliquis negociū alterius promittendo. **D**icit autem pactum a pactone id est a pace et actu. **N**am si paciscimus ex diuersis et contrariis animorum moribus post multa variaqz dictamina in vnam consonantem deducimur sententia. ut. l. i. §. i. ff. e. n. vel dicit pactu a palmarum percussione ut sepe fieri solet. **P**actorum multe sunt conditiones de deseruientibus ad propositu duntaxat dicit. **P**actorum quedam sunt inutilia. quedā vñilia. **U**tilia pacta sunt que rōne resiliuntur. et eorum quedam rōne personarum. quedam rōne rerum. et quedā fm iuris ordinē fiūt. **E**st autem sciendum qd persone que pactu faciunt oportet qd tales que sint se obligare possunt. et res etiam sint tales super quibus pactu fieri dicitur: que a iure non sint prohibite. et qd seruetur ordo iuris ut in prece. ca. supra. visum est de personis rebus et obli. **I**nutilia vñ sunt pacta que fiunt contra leges constitutiones et edita pretorum et in fraudem. **C**ontra leges dicitur fieri pactum quando alienatur predium minoris sine decreto. ut. l. cum mancipi. et. l. non solum. et. l. nō est. et. l. et si his. **E**t de predijs vel alijs rebus minorum sine decreto alienandū vel non. **U**t qñ alienat fundus totalis. ut in. l. i. **E**t de fundo tota. ptra pñtitiones

autem fit quando aduocatus paciscitur cum clientulo de quota parte litis habenda p suo solario per. l. cum quis aduocator. **C.** de postu. Contra edictū p̄toris fit ut si sciat pactū q̄ alicui liceat facere furtum vel homicidiū sine pena. imino scienter ei? crimen occultans socius efficitur criminis et pena principali punietur. **ut. l. c.** de his qui latrones vel aliorum criminū reos occultant. In fraudē autē fit pactū varijs modis. q̄ aut fit fraus de persona ad personam. aut de re ad re. aut de contractu ad p̄tractum alter. aut de p̄tractu ad p̄tractum eundem. aut de nomine ad nomē. aut d̄ facto ad factū. **De persona ad p̄sonā fit fraus.** utpote ego tutor l̄ curator. q̄ p̄hibeo aliquid emere de bōis pupilli vel adultū mei durante tutelae cura per. l. iij. ff. rem pupilli saluam fore. modo ego non emo p me sed per interpositam personam. ut p uxorem vel filium meum. vel enā extraneum nomine tui meo. **Publice tamē palam et bona fide p̄tres pupilli emere ut. l. cum ipse. C.** de contrahen. emp. et ven. et. l. si in emptione. §. tutor in glo. ff. e. ti. **Dere ad rem fit fraus.** quia cum p̄hibitum est mutare pecuniā filiofa. ego pecuniā nō mutuo sed aliam rem sibi do ut ipsa vendita utat̄ pecuniā. de p̄tractu ad contractū alter fit fraus. utpote vir et uxor p̄stante matrimonio p̄hibent̄ sibi donare. unde non donant s̄ donationis causa vendunt sibi inuicem. **De p̄tractu ad contractum eundem fit fraus.** utpote cum ut mutare? nicio pecuniā mulier eius vellet fideiuberi p̄ eo ego d̄o e contra. ne mulier defraudet me mutua pecuniā mulieri. et nicio si de iussorē recepi. **De nomie ad nomen fit fraus.** ut si p̄hibet aliq̄s ne fiat in potestatem alicui? terre. et ipse facit se elij

gi non in potestatem. sed in defensores; cum tamen idem sit solo noie mutato. **De facto ad factū fit fraus.** ut vendidi tibi acillaz eo pacto ne prostitueres eā in lupanari. ad faciendum questum sui corporis. tu vero in lupanari nō posuisti eam. sed in cauponem vel tabernam q̄ ibi ministraret. quod tamē idem ē q̄tū ad effectum. **Item nota q̄ non solum predictis rationib? sed etiam alijs quibuscūq̄ occultis pacta reddunt̄ inutilia.** **Est enim pactum factum inter debitorē et creditorem ne liceat creditori pign? distrabere: quod non valet.** quia alias debitor incitaretur ad delinquendū. i. ad solutionem denegandam. **Secus si paciscaris de non repetendo depositum vel de non agendo de positi actione.** **Si militer si quis pactis sit ut ex causa de positi omne periculum p̄stet.** Nam talia pacta valent. **ut. l. iuregentium. §. si quis paciscatur. ff. de pact.** **De pigno.** obliga. notandum. q̄ si inter creditorē et debitorem interueniat pactum. ut si debitum non fuerit solutū termino statuto liceat creditori pignus distrabere valet. et si quid ultra illud quod sibi debetur ex pignore accipit: tenetur id creditori restituere. si vero minus debitor creditori tenetur ad supplementum per l. hypotecis. **C. de distracti. pigno.** **Si autem tale pactum non interuenit. tūc elapso die solutionis debet creditor denunciare debitori ut luat pign? ut no. ex. l. creditor.** **Et habetur in. l. si in hoc. C. de distracti. pigno.** quod si non fecerit. tūc elapsis duobus annis iuxta patrie consuetudinē poterit creditor illud distrabere. **Item si fiat pactum in eos. ut si precium termino statuto debitor non soluat pignus sit creditoris nō valet per capitulum. significare. de pigno**

tribus. quia contra bonos mores et prohibitum a. l. per. l. primam. et ultimam. **C.** de pac. pigno. et l. commissoria. sed si fiat pactum si in infra certum tempus pretium non sit solutum quod tunc iure emptoris creditore possideat rem pignoratam iussio pretio extimanda valet. **Nam** talis dicitur venditio conditionalis. ff. e. l. si fundus. §. vlt. n. Admittitur tamen tale pactum in contractu venditionis si rem venditam emptor termino statuto non soluat res redeat ad venditorem per. l. qui ea. l. **C.** de pac. in empto. et vendi. et l. i. e. n. facit lex si super. **C.** de transac. Item pactum in quo quis generaliter in se suscipit casus fortuitos non valet et ratio ne quis generali vi verborum susciperet quod specialiter non esset suscepturus. Item pactum de morte vltiori die reddenda non valet. **Ratio** quia danosis data est res et publice utilitati. Item pactum factum ut maritus damnetur uxori utiliter. i. quod commode facere possit non valet. quia contra bonos mores. Item pactum factum in militem et eiusdem aduersarium quod miles possit esse procurator non valet quia contrarium publice utilitati eo quod milites scire debent arma et non iura. Item pactum quo quis expresse remittit iuramentum calumnie non valet. quia publice rei interest ut lites sine omni suspicionem procedant. Item pactum factum de precario non reuocando non valet. **Pactorum** quedam sunt vestita. quedam nuda. **Pacta** nuda sunt que non continent causam. Inutilis est alicuius rei traditio sine causa. Et etiam dicuntur nuda illa que non vestiuntur aliquo infra scriptorum sex vestimentorum. Et hec nuda pacta non sunt efficacia ad obligandum vel ad agendum licet profint ad defendendum quia nudum pactum regulariter non pa-

rit actionem sed exceptionem. **Pacta** autem vilia dicuntur quicquid vestita sex modis. scilicet re. verbis. litteris. consensu. coherencia contractus. et interuentu rei. **De** primis quatuor modis dictum est supra. in ca. vi. ubi dicebatur quot modis contraheretur obligatio. **De** quinto vero hoc est de coherencia contractus. **Exemplum** vendidi tibi domum tali pacto ut ego debeam morari in ista domo usque ad annum. **Istud** vltimum pactum non valet sed factum quod nudum est. sed coherencia illius pacti vestit scilicet venditionis in qua positum est valet et etiam ex eo datur actio. **De** sexto scilicet rei interuentu est exemplum. promisi tibi aliquid dare vel facere ut tibi mibi aliquid dares vel faceres cum ego dederam quod promisi statim vestitum est pactum ex parte mea. **Et** ideo interuentu illius quod dedi es mihi obligatus ad dandum id quod promisi. **Tercia** diuisio pactorum. quedam consistunt in dando. quedam in faciendo. **Exemplum** primi quis paciscitur dare e quid vel aliam rem. **Exemplum** secundi ut facere domum vel estuarium. **Quarta** diuisio pactorum. quedam expressa. alia tacita. **Expressum** est ut si conueni tibi aliquid dare vel facere. sed tacitum ut conduxisti domum meam. et in eam res meas induxi tacite video te pigisse te cum. cum illa sint obligata tibi pro pensionem domus. Item tacitum pactum est ut si habeam tres debitores qui michi tenentur in. xv. et erat unusquisque in solidum obligatus. unde si ab uno eorum recepi. quinque video te renunciasse iuri in solidum et pactum fecisse tacitum non petere ab unoquoque illorum nisi alia quicquid. **Quinta** diuisio pactorum alia gratuita. alia si gratuita. **Gratuita** ubi nullo datorum premissis grati obitu remittit. **Nam**

gratuitum est ubi transactio fit aliquo dato retento vel quasi promisso. **H**or rigantur autem pacta similiter trans actiones ad illas tres personas inter quas facta sunt et alijs personis regulariter non profunt p. l. penam. C. de transac. fal lit tamen hoc in quibusdam infra scriptis casibus. **U**nde pactum de non petendo fa ctum reo principali prodest fideiussori. nisi in paciscendo pactum sit ne prosit fide iussori. vel nisi fideiussor fisset animo dona di vel in rem suam. **I**n his tribus casibus pactum factum reo non prodest fide iussori. sed e contra pactum factum de non petendo non prodest reo per. l. Item in duobus reis. ff. de pactis. quia licet rei interfit a fideiussori non peti. quia fide iussor habetur erat regressum contra re um non tamen fideiussoris interest a reo non peti. cum reus contra fideiussorem non habeat regressum nisi fideiussor in rem suam fideiussisset. quia tunc fideius sor pro re accipiendus est. et tali casu pa ctum factum reo prodest fideiussori. et pactum fideiussoris in rem suam prodest reo. pactum vero fideiussoris non prodest fideiussori nisi expresse agatur quod prosit reo et fideiussore et tunc singulis prodest. **S**ic pactum unius rei debende prodest alteri. **I**tem pactum factum cum vendito re vel donatore prodest emptori ut si ven ditor vendidit domum quam ipse non dum soluebat vel soluit propter iducias sibi va tas emens eisdem gaudebit inducijs. **I**tem pactum factum cum filio vel seruo prodest patri et domino. **P**actum autem procuratoris prodest domino et non no cet nisi in tribus casibus. l. si ad hoc specia le mandatum. vel si in rem suam consti tutus sit vel generalem domini bonorum habeat administrationem. **Q**uando au tem factum pro cuius noceat et preiudicet domino habetur in. l. si procurator. ff.

de do. et c. l. ut lit. non contesta. in glo. superbo poterat. in ca. cum olim de causa possessionis et proprietatis. **I**tem pactum tutoris vel curatoris prodest pupil lo vel adulto et non nocet si bona fide fiat et non animo calumniandi vel defrau dandi.

Capitulum. viij.

Nunc viden dum est de penis pacto apposi tis. **S**ciendum quod pena pacto oppo sita. aliquando committitur. aliquando non. **S**i enim conventio incipit a conditione utpote si Stichum non dedero decem da bo nomine pene. hic pena committitur cum certum est conventum dari non posse. **S**i vero incipit a precedenti pactione utpo te promitto Stichum dare alioquin pe ne nomine. x. dabo. **E**t si tunc precedens pactione fecerit obligationem ut si sit pactum vestitum committitur pena. ex quo Stichum dare potuit et non fecit. aut precedens pa ctio non est obligatio non committitur pe na. nisi tunc lite contestata super eo quod in pacto deductum est. **E**t diligenter advertendum quod in tractu stricti iuris pac tum coherens informat et vestit. p. l. lecta. ff. si certum petatur. **E**t sic ratione informationis agitur ex stipulatu ad id super quo non fuit interposita stipulatio. **E**t agitur tam ad contenta in stipulatio ne quam etiam deducta in pactum et sic est casus specialis in quo stipulatio excedit proprios terminos siue suam propriam naturam per. l. petens ex stipulatione. C. de pactis. licet alias regulare sit. quod quidcunque in stipulatione obmissum sit pro omisso habeatur. scilicet quando non agatur ad id quod deductum est in nu dum pactum ut. l. ita stipulatus. ff. de ob. **S**unt coherens tractui bonae fidei

p. l. in bone fidei. **C.** de pac. Similiter
coherencia stipulationis vel sume pacti.
eo. n. l. si pactum. Similiter traditione e.
ti. in. l. legē. Et non refert an pacti pre
cedat vel sequatur dūmodo in continē
ti apponatur. facit lex intelligē. in. §. qui
imo. ff. e. n. **N**otandum consequēter qd
pacta quedam sūt fm leges. quedaz sūt
unt preter leges. ⁊ aliqua contra leges.
Secūm leges sit puta qm pmititur ali
quid dari vel fieri fm qd lex pmitit. mō
si est pena permissa. pōtest pēi aut res vlt
pena. i. aliter eorum solum nisi sit victū
qd pena soluta vel non ratum maneat pa
ctum. qz tunc vtz qz potest pēi. **C**asus i
l. cum pponas. **C.** de transac. Item pac
tum sit preter leges. s. qm pacto aliquid
promittitur qd directe a lege expresse
non pbitur. vtputa promitto factum
alienum ⁊ si non fiat id promitto penaz
vel pacifcor alterum alteri dari. ⁊ si nō
datur stipulor penam. tunc licz non vale
at factum principale quia factū alienuz
promittere nō possum nec etiā alteri pa
cisci. valet tamen pene pmissio. **I**tē pa
ctum sit ptra leges cum promittitur ali
quid qd lege expresse pbitur. s. res sa
cra vel religiosa ⁊ tūc neutz valet neqz
principale neqz pene pmissio. **I**tem
aut pena adijcitur quāitati aut speciei aut
facto. si adijcitur quāitati vt promitto
dare decem sub pena dupli tunc ipsa pe
na quāta cumqz ⁊ qualitercumqz sit fou
citur ad legitimū modum vsuraz sortis
promisse. **E**t hoc ideo qz ex quantitate
pecunie solet fenus cōmitti. de hoc per
Inno. in ca. suam de penis. si vero adij
citur speciei vt promitto dare equū vel
aliam rem stichum vel nictum sub pena
decem librarum. illa pena exigitur ⁊ ite
rum pena tota exigitur. de hoc per **B**ar
tholum in. l. lucius. ff. de act. emp. ⁊ vlt.

Consequenter notandū qd recte sicut

in iuramentis ita ⁊ in pactionib⁹ intelli
guntur pditiones generales. l. si de vo
luerit. si res in eodem statū pmāserit. si
mibi seruabitur fides. ⁊ c. de quib⁹ con
ditōnibus per doctores ⁊ glo. in cap.
quēadmodum de iureiurā. **I**tem si quis
iuravit se solutū spe futre numeratio
nis. intelligit conditio si pecunia fuerit
numerata. **C**asus in. l. indubitati. **C.**
de non numerata pecu. **I**tem dabo cen
tum si contraxeris meū matrimonium
Intelligitur conditio secus nuptijs.
ff. de iure do. l. pmitte do. **E**t generalit
in omnib⁹ iuramentis promissorū ge
nerales pditiones intelliguntur. **I**n as
sertorij⁹ vero iuramentis nulla subitel
ligitur. **S**peciales autē conditōes nō
p subintelligunt sed oportet qd expres
se ponantur vt dicit bernb. in c. ma nos
de iureiurā. **N**otandū qd multa pos
sum facere sponte ad que non possum me
pacto astringere. **N**am sponte possum mi
hi aliquem heredem instumere non tamē
ad hoc pacto me astringere **C**asus in. l.
pacti qd totali. **C.** de pactis similiter i
l. stipulatio hoc modo concepta. ff. de v
bo. obli. **I**tem ea que ob reuerentiā ali
cuius promittuntur nō obligant pmit
tentem. **C**asus in. l. i. §. honorande. ff.
quarum rerum actio non datur. ⁊ ibi p
Bartholum. **S**ic etiā temporalis presta
tio non vestit conventionem nudam p
l. si cernis annis. **C.** de pactis. **E**t non re
fert an talis prestatio fuerit facta scient
vel ignoranter quo ad necessitatem i po
sterum soluendi. secus quo ad effectū
repetitionis. ad est si scienter solui in de
bitum repetere non possum p. l. primaz
ff. de conditi. inde. **D**istinguentium ta
men est in hoc casu quando quis agit p
illo quod sibi consuevit solui aliquor a
nis aut actor qd agit ptra illū qui cessat
soluere pstationem inuitē soli tpi. aut

Diuisio

alteri cause si soli tempore succumbit. i. p
vit causam qz tps non est modus obli
gationis tollende vel inducēde per. l. ob
ligationū fere. §. placet. ff. de act. 7 ob.
Aut non solum allegat tempus sed aliā
causam. aut talis causa est sufficiens ad
agendum vel non. si secundū quia alle
gat nudum pactū vel promissionem. 7
iterum succumbit per dictā legem. Si
certis annis aut actor pretendit causā
sufficientem vt stipulationis 7 venditi
onis emptionis aut alteri? nimli 7 actor
obtinēbit si probauerit solutiōez sibi fa
ctam ad plures annos licet non pbaue
rit causam efficacem. quia presumit
qz reus non soluerit sine causa legitima.
quia nemo psumitur rem suam iactare.
p. l. Cum de indebito. ff. d. proba. Itē
pbatr p glo. c. 1. fi. xvij. q. ij. vbi dicit
qz allegata consuetudine alicuius aliqd
soluendi cum causa 7 prestatione illius
solutionis inducitur obligatio ad idem
factū. c. peruenit. de cen. vbi dicit i fine
oportet quippe vt dñis census ad quid
7 qñ persolui debeat presciatur. Con
clusiue tenent doctores qz premissa vera
sunt de ca. puenit. qñ per tantū tps solu
tum sit qz sufficit ad prescriptionem 7 si
fuit in possessione recipiendi huius sol
utionem vi precarie aut clam **E**t ne
mo alienū factū pmittens obligatur
vnde qui promittit pro alio. non tenet
ad aliud nisi qd det opē quā pōt qz ille
faciat qd promittit per. l. stipulatio ista
ff. de ver. obli. nisi quis pmittat se effec
turum curatqz vt vt promissum fiat isti
tu. de inuti. stipu. §. si quis alium datus
rum. Item si quis promittit insulam fa
cere ad certū tempus sub certa pena 7 tā
tum tempus iam trāsiiuit qz modo infra
tempus statuti fieri non poterit licet to
tum tempus non transierit possum ta
men agere contra talem per inde ac si to

beneficiorū

tum tempus transieret per. l. hoc iure. ff.
de verbo. obli. Item si aliquis ipromit
tit generaliter hoc modo quodcumqz po
stulaueris dabo. in tali excipiuntur om
nia illicita 7 prejudicialia 7 etiā ea que
in generali contractu nō veniunt. s. que
quis specialiter nominata non dedisset
Casus in. l. i. C. qui res pignori obli
ga. poss. vel non.

Defensionum

seu beneficiorū. quedā in fauor
rem. quedā in odium introducte sunt
vnde contingit qz persone pro quibus i
uente sunt p eas iuuātur ne teneant de
obligationibus quas fecerūt. Et licet ve
rum sit regulariter licitū esse his pro se
introducitis renunciari. Sunt ex eis tñ
quedā beneficia quibus renunciare non
possumus. 7 renunciatiōe facta non im
pedit quo minus huius beneficia 7 defen
siones opponi possunt. Alique tam sunt
quibus quis renunciare pōt 7 renuncia
tione facta tenet. 7 illa persona que ate
renunciatiōem per ipsa beneficia iuu
batur renunciatiōe facta amplius non
iuuatur. Alique sunt defensiones quibz
quo ad quid quis renunciare potest. 7
quo ad quid non. Vgitur de singulis 7
vidēdum 7 primo de illis quibus renū
ciare non potest.

Beneficiū ma

cedoniam senatusconsulti p
petit filios familias qui pecuniam accepit
mutuo sine voluntate tacita vel expressa
pñis. Et nota licet appellatiōe pecunie lar
go mō sumptu pñeat quicquid nume
ro pondere vel mensura contineatur. ca
pitur tamen hic strictē solum pro pecu
nia filios familias mutua. vt dictū est.

et sic iuuatur si tamen filius recepit qd
confisit in pondere vel mensura teneb. e
nisi frans adhibita sit a creditore vt qd
dedit filio familias frumentū vel oleum
vt his distractis vteretur p pecunia vt
supra dictum est in ca. prozie. vbi dice
batur in fraude aut sit pactum varijs
modis. et non solum competit ei inter
dum est in potestate patris. pecuniam
postq factus est sui iuris et etiā cōmpe
rit heredi filij familias et eius fratri
per. l. sed si pater. §. nō solum. ff. ad ma
cedo. Et introductum est in odium fene
ratorum et huic beneficio renunciare nō
potest. vnde post iñia datur exceptio ex
eo. ff. ad macedo. l. i. et dicitur. l. si pater.
§. non solum. naturalia tamē obligatio
manet. vt in pcedā. l. §. quāq. Nota
tamen qd in casibus sequētibz exceptō
beneficij macedoniani non habz effectū
Primo si filiusfamilias per mendaciū di
xit se patrefamilias. vt in. l. zenodoro.
in glo. et in. l. i. C. ad senatū consul. ma
cedo. Secundo si credebatur filius fore
paterfamilias quia iungebatur publicis
muneribus. vt dicta. l. zenodan. Terc
cio si filiusfamilias a pupillo recepit mu
tum non interueniente ipsius tutoris
vel curatoris auctoritate. Quarto si mu
tum pecuniam in vtilitatem patris cō
uerit. vel ex illa pecunia fecit quod pa
ter esset facturū vt totando filiam vel
sororem per. l. filius. ff. eo. n. Quinto
si recepit pecuniam causa legationis v
ludij. vt in. l. macedo. nian. C. eodē n.
Sexto si pater tamen habz vel cōsent
nit. postea quāto filius mutuum accepit
vel presens fuit et non contraxit. vt. l. si
filius. eo. n. Item si filiusfamilias
factus paterfamilias soluit partem debiti: ces
sat beneficium macedonianū. per. l. i. iu
lianus. §. si. ff. eo. n. Item cessat illud
beneficium si filius habz peculium vsq

ad quantitatem peculij. id est pecunie mu
tuo recepte glo. in. l. dicta. Zenodorus
ponit plures casus de eodem. Itē qd
dictum est de filiofamilias. dicendum est dē
pobus per. l. filium habeo. ff. eo. n. n.
Et itē tenet salicetus in. l. si filius. eo
dem n. illud tamen verum est de nepo
tibus quāto agitur de favore ipsorum
vel patrum suorum. Casus in. l. i. liberos
§. sed et papinian. ff. de verbo. signifi.
Secus cum agitur de odio ipsorum.
vt in causis penarum vel condemnatio
num. nam tali casu appellatione filiorū
si intelligunt nepotes.

Beneficium re

stitutionis competit minoribus
toto tempore minoris etatis etiam eo fi
nito infra quadriennium continuū. §.
si in minori etate decepti fuerint eorum
facilitate et aduersarij calliditate. Mo
tandum minorennis multis modis po
test intelligi. Primo qui minor est tres
decim annis vt in capim. presentia. de
proban. Secundo a discretionē vsq ad
septennium. C. de iure. delib. l. si infā
ti. Tercio quo ad matrimonium contra
bendum vsq ad decimū quartum annū
masculus. et ad duodecimum annū fe
mina. Quarto quo ad testamenti faci
onem vsq ad decimū quartum annū.
xvi. q. i. a monere. et ca. seq. Quinto
quo ad restitutionem vsq ad vicesimū
quintum annum. ff. eo. ut. per totum.
Sexto ad propositum minoribus eta
te damnis subuenire. non in rebus pro
spere seu prospere gestis nocere consue
uit. C. de procura. l. non eo minus. Et
tantibus enim et non fallentibus pub
lica iura subueniūt. vñ si minor qui nūc
se maiore assuevit fallaciter maiore eta
tis mendacio aliquem deceperit in ius

grum restitui non debz. **C.** si minor maior se dixerit. l. si quis. Item si minor. xxv. annis renunciat beneficio ecclesiastico non restituitur si illud beneficium est alteri collatum. quia qui beneficium est legitime adeptus non potest illo sine culpa privari. Sed si minor obmisit aliquam probationem necessariam vel alias capitis est in iudicio poterit petere in integram restitutionem. ut in ca. ex parte de resti. spo. per Bernb. Item si minor facit quod diligentissimus fecisset non restituitur. ut si de consensu suorum amicorum adiuvit hereditatem quam putabat fore multum pinguem licet non inueniat opulentiam. quia tali casu videtur iure communi casus in lege non videtur. **C.** de in iure resti. minorum. xxv. annis. Item minor in iudicio legitimam personam standi non habet. **C.** qui legitimam personam per totum. Ideo si agit et sententia contra eum lata est habebit beneficium restitutionis. pro eo autem lata tenet in dicta. l. non eo minus. Item minor. xxv. annis agere potest sine tutore et curatore ut in illis casibus in quibus minor censetur maior. ut si iudex per fraudem tutoris absoluit reum a iudicio. potest convenire tutorem. ita quod necesse est ipsum primo conveniri et hoc casu restituitur. minor etiam si contumax fuerit ut. ff. de mi. xxv. annis. l. minor. hoc Joh. an. lxxv. di. i. in religiosa. Item minor potest causam matrimonialem per se agere vel per procuratorem. per c. ex parte. de resti. spoli. Item censetur maior in voto. xx. quod non. ij. c. i. ubi dicitur quod firma erit professio virginis ex quo adultera esse ceperit. et que solet apta nuptiis deputari. Item quando minor mortem patris exequitur. xx. quod non. iij. de crimine. Item quando agit ex testamento patris. Item quando agit de recuperanda possessione. **C.** qui

leg. perso. l. ult. Item quando de thoro violato agitur. ff. de adul. si maritus. et l. iure mariti. **C.** e. cum. Item quando agit de libero homine exhibendo immortali casu pupillus admittitur. ff. de lib. bo. exhi. l. iij. Item quando impetrat veniam etatis et qualiter impetratur et coram quo et qua etate habetur. **C.** de his qui verba. et impet. l. ij. Item quando agit negotia alterius licet effragere pro se non possit. potest tamen pro alijs agere si saltem habet mandatum. ff. de procurat. l. filius. Ad iudicia autem procurator non potest esse nisi. xxv. annorum. per ea qui generaliter. de procu. l. i. vi.

Beneficium neque condemnatur nisi iniquum facere potest et non ultra. id est habitacione ne egeat. competit marito etius heredibus et filiis omnibus utriusque sexus etius patri quando convenitur ab uxore et competit patri uxoris quando uxor convenitur a viro hinc inde pro dote et donatione. Item patrono quando convenitur a libertis. Item competit socio quando convenitur a socio. Item convenit patri quando convenitur a filio vel filia. et hinc beneficio renunciari non potest. Sciendum quod plerumque contingit quem credere bonis. et ille tunc qui sic cessit bonis solummodo damnatur in quantum facere potest. Item postea conveniri potest si tantum acquisierit quo propter possit moveri. sed tamen fraudandus non est alimentis quotidianis. nec etiam debet detrueri in carcerem. ff. de cess. bo. libro quarto. l. qui bonis. et l. si debitoris. Et talis cessio bonorum obligationem debiti non tollit. sed inefficax est talis obligatio propter debitoris inopiam sed prodest ut non detruatur in carcere

cedens. vt in dicta. l. qui bonis. Et qui bonis cedit anteq̃ agnoscat debitū vel anteq̃ condēnetur vel i iure cōfiteat de bitū audiri nō debz. ff. de ces. bo. l. penl. Et habetur in glo. ibidē super verbo nō debz. Quid cedens bonis debet bona indicare allegat p̃ argumento. l. si. C. de iure de lib. Item habet in glo. ibi q̃ oī bus bonis cedere debet vt etiā vnū de nariū non retineat licet in postquēsiis bonis secus sit. vt in dicta. l. qui bonis Si tamen talis sustinuiſſet penā corporealem pro debito tunc non tenet de postquēsiis soluere. vt. xiiij. q. vi. si res. Item bona cedentis debent vendi non occupari p̃pria auctoritate credentium s̃ bene iudicis. ff. e. t. l. legisulie. De tali cessione habetur per canonistas in capi. bedardus. de soluto.

Beneficium ne liber homo ob es alienum obligetur huic beneficio non poterit renunciari. q̃z hec renunciatio esset dānosa et contraria libertati. Qui em̃ liber hominem cogit seruire pro debito: pena eius ē vt perdat debitū. Secundo tandē dabit parentibus illius hoīs quem in seruutem reduxit. Tercio puniatur pena corporali. vt dicit Salicetus circa legē. Ob es alienum. C. d. obli. et acti. facit lex q̃ filios. C. que res pig. obli. pos. vel nō. Item Jo. an. dicit. q̃ libri alicuius suu dentis ad continuum vsum ipsius deferuientes non obligent ob es alienum. Item nec salaria aduocatoꝝ vel militū a publico ipsius debita. vt no. salicetus in. l. ne quis de corpore C. de aduo. diuer. iudi.

Beneficium fori est quod competit forensi cuiq̃ dicit q̃ ipse seu sub suo iudice debeat con

ueniri. q̃z actor debz sequi forū rei de foro compe. si clericus. et c. cū sit generale C. de iurisd. om. iudi. l. ij. ff. de alie. iur. di. mu. cau. fa. in prin. non autē ecōtra. nisi in quibusdam casibz vt statim infra dicet. Et huic beneficio siue privilegio pacto non renunciat. sed ad hoc opus a libi possit q̃ in foro suo conueniri promittat solutioem facere vbiq̃ fuerit penita ab eo. q̃z tunc ibi tenetur solutio nem facere vbi conuenit. ratio q̃z priuilegio fori a principe vel lege indulto et omni iure introducto in eius fauorem i contractibz potest renunciari vt. l. si quis in conscribendo. C. de pac. In his casibz sequentibus actor nō sequit forū rei Et ponuntur. vi. q. iij. per Jo. glo. d. cre. Contractus criminēz res res religi oq̃. Et ratio similis vel promocat atq̃ recusat. Excellit ius o vel si p̃sentat vter q̃. Neglector iudex feodarius atq̃ colaris. Notandum cuq̃ clericus habz causam aduersus alium clericū pueniat ip̃z corā ep̃o p̃prio. l. ipsius rei. vel de cōcilio ipsius ep̃i alium iudicem vtraq̃ ps eligat ecclesiasticum tamē. e. n. c. l. ar. cōtra. p. c. cum. R. de offi. de le. vbi dicit q̃ actor debz eligere. non vtraq̃ pars. Ho. illa decretalis intelligit p̃m Bern. quāto altera ps est absens. vel cuq̃ non vult concordare re? et ita obſuat i curia

Beneficium seu privilegium fori quod competit clericis. dicit q̃ licet clericus d iure communi subiectus sit iudici seculari. per privilegium tamen potest declinare et dicere q̃ velit solum coram suo episcopo respondere aut alio competenti. et huic beneficio de iure canonico et etiam civili non renunciamr. quia introductū ē in fauore totius cleri et nō alicuius singularis clerici. Nā privilegium fori a p̃ncipe vel le.

multo potest in contrahibus renunciari
ut dictum est. immo iudex admittens ex
ceptionem fori admittendam facit litez
suam. ut patz in alle. l. si quis in scriben
do. et sicut iudex male iudicans facit litem
suam. sic etiam arbiter et arbitrator. sed
non tenentur de estimatione litis nisi de
dolo et lata culpa dummodo saltem fuerit
electi de partium consensu facit. l. i. §. i.
ff. si mensor falsus modum dixerit. Item
videtur de consultore. ut. l. i. de discul.
C. li. x. Nam cuilibet in sua arte experto
credendum est. ff. de ventre inspiciendo
l. i. et c. causa matrimonij. de probat. in
glo. Notandum ad hoc quod clericus possit
prozrogare iurisdictionem non sui iu
dicis sicut panormitanus in c. significasti
de fo. compe. Primo requiritur eius con
sensus. quia inuitis iudicari non potest
Secundo quod consentiat ex certa scientia
non per errorem. ut in glo. i. dicti c. facit
l. si. C. de pdi. indeb. Tercio quod non fi
at prozrogatio metus causa. ut. l. iij. ff. de
iurisdic. om. iud. Quarto quod iudex in
quem consentiat sit ecclesiasticus. de B
in c. si. diligenti. de fo. compe. Quinto
ut talis alias presit iurisdictioni. quia fun
damentum prozrogationis est iurisdicatio
Igitur in iudicem non habentem iuris
dictionem non potest fieri prozrogatio.
quia non entis non sunt qualitates ut. l.
eius qui in prouincia. ff. si certum petat
facit c. ad audientiam scdm. de ec. edi.
Sexto quod talis sit iudex ordinarius. quia
nemo potest prozrogare iurisdictionem
non sui iudicis Delegatus etiam cum p
sen su episcopi. quia iudex delegatus vigo
re rescripti habet iurisdictionem limitatam
et restrictam. Septimo quod fiat cum con
sensu sui episcopi Octauo quod prozrogatio
non peniteat re integra quia cum res est
integra penitente est locus alias non.
ut in c. i. de iudi. Nonno quod sit talis cau

sa que recipiat prozrogationem illius in
dicis. quia laicus qualemcumque iurisdic
tionem habeat non prozrogatur in spiri
tualibus causis. de hoc per Jo. an. i. cle.
vudu. de sepul. in glo. super verbo spe
ciali Item laicus trahens clericum in iu
tum ad iudicem secularem pertere debet
causam. et iudex secularis priuat iuris
dictionem. per. l. statimur. C. de epi. et
cle. Item quid si clericus trahit clericum
ad secularem. Respondetur debet excus
municari non beneficiatus et officio pri
uari. beneficiatus vero beneficium suis pri
uari. xi. q. i. inoleta.

Exceptio non nu
merate pecunie date vel transi
te rei aliquando competit infra duos an
nos. aliquando infra triginta dies. ali
quando infra annum. aliquando infra tres men
ses. Ecce enim debitor qui confitetur se
multo pecuniam recepisse quam in veritate
non recepit potest opponere excepti
onem non numerate pecunie infra duos
annos a die confessionis facte. Credi
tor vero qui confessus est sub spe future
numerationis creditum suum recepisse
a debitore habet exceptionem non solu
te pecunie infra. xxx. dies per. l. in contra
ctibus. §. illo. C. de non nume. pe. Item
maritus qui confessus est sub spe future
numerationis se totum recepisse. habet
exceptionem non numerate totiusque op
ponenda est infra annum post solutum ma
trimonium. et hoc si matrimonium du
rat minus duobus annis. et est opponenda
infra tres menses. si matrimonium du
rauit plus duobus annis sed minus de
cennio. Predictis exceptionibus non
potest renunciari et renunciatio si facta est
non impedit quo minus infra dicta tem
pora opponi possit. verumtamen in B. potest

renunciatio. q̄ si non esset facta renun-
 catio deberet probare aduersarius dese-
 derit pecuniam ipsam soluisse. et ita p̄
 testrenunciatio talis q̄ conuertit onus
 probandi in renunciantem. vt notat in
 rub. ne fideiussores vel mandatores do-
 tium teneant. C. cum suis legibus q̄ pro-
 hibent fideiussores dari pro dote resti-
 tuenda in euentu restituerende dotis. C. si
 licet quidam sciant et faciant huiusmodi
 fideiussionem renunciantes predicto ru-
 bro cum suis legibus. ipsa tamen renun-
 catio de iure non valet. quia talem fi-
 deiussorem dari pro dote restituenda
 prohibetur a lege. modo id quod fit
 contra legem etiam si iuratum sit pro
 non facto habetur per. l. non dubium. C.
 de legibus. Ratio autē legis secunde p̄-
 dicti rubri elicitur ex eius verbis cū vi-
 cit. si enim credendam esse mulier sese suā
 q̄ dotem parti mariti existimauit quare
 fideiussores vel alius intercessores extigitur
 Nota tamen fauorem magnū fore mu-
 lierum pro dote recuperanda. vt in c. ex
 litteris. de pigno. vnde mulieres p̄e ol-
 bus creditoribus pro recuperanda dote
 priuilegia p̄tra personales actiones siue
 pro re alia habēt vt. C. qui p̄iores in
 pignore habeantur. l. assiduis. Talem
 etiam fauorem mulier in suos heredes
 trāsmittit. Sed tñ priuilegiū huiōi mu-
 lier non habet in donatione. p̄pter nupti-
 as si pacta est de lucranda donatione. q̄
 tali casu non p̄feratur alijs creditoribus
 quia in dāno vitando eis succurrit non
 at in lucro captando recte sicut in lucris
 ignorātia iuris mulieri non prodest. vt
 in. l. iuris ignorātia. C. q̄ admit. ad bo-
 posses. et infra quod tempus. Itē p̄t
 maleficium viri vxor non perdit dote
 excepto crimine lese maiestatis vt dicit
 autēti. Bona dānator. C. de bo. p̄scp.
 et dāna. nec etiā p̄pter crimē heredis nisi

ipe cōtractis matrimoniū vxor sciuerit
 virum hereticum. casus in. c. decreuit d̄
 hereti. li. vi. Item nec p̄pter maleficium
 patris. C. so. ma. l. ij. Nā vult ius fiscū
 teneri ad dote. vt ibi in glo. et ff. so.
 ma. l. si marito in prin. et. C. de bo. p̄es-
 scrip. l. si vt p̄ponis. Itē in. l. sane. C.
 in quibus causis pignus tacite cōtrahi-
 tur. habetur casus singularis q̄ etiā pa-
 trimonium vxoris tacite obligatum est
 pro debito mariti in causa primipularij
 licet alias regulare sit bona vxoris pro
 debito mariti obligari nō debere vt. C.
 ne vx. pro ma. per totum. Item priuile-
 gium dotis est q̄ oīa bona mariti sunt
 tacite obligata pro dote vxori. Vnde si
 aliquis possidet hereditatem mariti te-
 netur repōdere mulieri pro dote vt in c.
 ex litteris. de pigno. Etā extenditur h̄ ad
 parafernalia. quia sicut bona mariti ob-
 ligata sunt vxori pro dote. ita et pro pa-
 rafernalibus. Nota si mulier aliqua ex
 iusta causa sepata fuerit a viro: tota dos
 debet sibi reddi habita ratione ne egeat
 vt si aliq̄ impedimentū fuerit inter eos
 vt puta affinitatis vel plāguinitatis aut
 aliq̄ tale q̄ ignorat: et tñ oīa emp-
 ta vel p̄pata de bonis viri et mulieris dñt
 diuidi int̄ eos sibi p̄stat: alias p̄sumen-
 de bonis viri empta. ff. de dona. iter vi.
 et vx. l. q̄ntas muci et. c. ij. et. ij. in tex.
 ad glo. extra. e. ti. Si at p̄trahētes sciē-
 tes impedimentum p̄traxerit: soluto m̄i-
 monio vt eq̄ p̄dit q̄d alteri dedit. et fil-
 co applicat nisi errore vel erate excusen-
 C. de cestu. nup. l. q̄ p̄tra h̄ facit. c. ij. q̄
 si. sint le. imo d̄ iure canonico sciens con-
 trahētes phibiti in gradu sunt excoīcati
 ip̄o iure. vt i. cle. vnica. d̄ plāguī. et affi.
 Cōsiderādū tñ si mulier ita reuocauerit
 dote. nō tñ p̄t eā alienare p̄stare m̄i mo-
 nio. s̄z necē h̄z eā seruare ad vsū mariti et
 filioz facit lex vbi. C. de iure do.

Nunc de beneficijs videamus: quibus quis renunciare pōt. et quorū renunciatio impedit ne amplius opponi possint. Est enim quiddā beneficium quod vocat noua pstitutio d plibz reis debendi a res rei et non a reatu. que constitutio dicit q si plures sint rei debendi hoc ē ples debitores ydonei et sol uendo: hoc diuisionis beneficiū hñt: q pōt dicere vnusquisqz p sua tñ pte tene a re insoludum. ppter istud beneficium duo sunt necēria scz q pmittant et obli gent se insoludum et renuncient dē noue pstitutioni de pluribus reis debendi et sic vbi creditor bz plures reos debēdi insoludū: bz elcōnem alterz de cōreis cōueniēdi insoludum. secus si essent ples rei debendi p pte p. l. j. **C.** de duobus reis sit. et pmit. Notandū vñ? debitorz solūēs totū pro suis heredibz bz actōez negociorū gestorū ptra condebitorēs: vt mandati contra conreos actione sibi cōcessa per creditorem. per. l. si fideiussor. **C.** de fideiuss. et manda. Sciendum q plures rei debendi pñt simul conueniri in eodem libello dum tñ actor ptestetur in dicto libello se velle esse contentū tota solutione vñ? ff. e. n. l. ij. et iij. Itēz interruptio facta ab vno creditore contra plures reos debendi: et contra iter ruptio facta per vnum de pluribus reis debendi cōtra ples creditores vel vñū noz et prodest alijs per. l. cum quis. **C.** de duobus reis. ff. eo. n. l. in duobus. Nota diligenter q virilis receptio diuisionem totius obligationis iducit: vt is qui soluit non possit vltius pueniri per. l. si creditores. **C.** de pac. vnde qui non soluerant: pñt conueniri vltra virilem portionem residui. ppetit tñ eis exceptio diuisionis: quia illa diuisio est cōtra naturā integralis obligationis: idō inducit tacitū pactū de non petendo ar.

dcā. l. ij. **C.** de pactis. Nota tamen fm Balduz in dcā l. si creditores. triplicē esse diuisionē. Quedā sit a principio vt quādo plures se obligant pceptis nominibus expressis: tunc tenetur quilibet pro virili. vt in. l. reos. §. cum tabulis. ff. de duobz reis siipu. Alio modo sit diuisio ex epistola diui adriani. vt. ff. de fideiussor. l. iter eos. Exemplū. duo fideiussores pmisserunt soluere centum et quilibet eorum: et tunc conuenire possum vnum ex hjs pro illis centum quē voluero. Si tamen hoc pacto petam a quolibz centum. possunt ipsi petere a iudice vt ipsis impertiat beneficij epistole diui adriani seu beneficiū noue cōstitutionis. de fideiussor. et manda. Tercia diuisio est que venit ex superueniente pacto tacito vel expresso. Et sit duobz modis. vno modo per receptionem virilis portionis. de illa casus in dcā. l. si creditores. Alio modo per petitionē receptionis virilis portionis. vt in. l. liberrum. **C.** de fideiuss. vbi dicitur q actio per līs cōtestationem diuisa amplius reintegrari non potest. Nota epistola diui adriani pro fideiussoribus fallit in quinqz casibus. Primo in si fideiussore mtorum: qui nō imploret huiusmodi beneficium: licz mtores sint soluto. ff. rem pupilli saluam fore. l. si. Item fallit in fideiussore fideiussoris. vt. ff. eo. n. si plures. §. si. Item fallit quando ceteri fideiussores soluendo non sunt tempore līs cōtestationis. Item fallit qñ eiusdem summe sunt fideiussores sz nō p eodem. ff. eodez titulo. si dubitz. §. si plures in glosa super verbo partem petere.

Beneficium quod competit fideiussoribus dicitur q si principalis et fideiussor ab eo sint ydonei in soluendo. debet prius principalis

lia pueniti q̄ fideiussor. s; ad hoc vt si
 reussore noue p̄stitioni. de fideiussori
 bus. Et nota q̄cunq; duo tres quatu
 or vel p̄les principaliter et insolidum se
 obligant: locū h; renunciano p̄dicta q̄
 debet poni hoc modo Renūciam⁹ cōiter
 et diuisim nouis p̄stitionibus et eple
 diuisi adiam beneficōr. Unusquisq; ei
 p̄ altero intendit soluere cum vltra p̄tē
 sibi p̄tingentē se videtur obligare. Du
 bitatur an layc⁹ fideiussor clerici existēs
 possit pueniri corā iudice seculari et vi
 detur q̄ nō: eo q̄ principalis non p̄t cō
 ueniri coram cor: cū renūciare non pos
 terit priuilegio suo vt supra dictum est
 de beneficio clericor. Spe. in ti. de. p̄pe
 ten. iudi. adit. in d. sed pone q̄ cleric⁹
 tenet q̄ sic q; p̄sonales exceptōnes p̄sti
 tione transferuntur. reales vero sic. ff.
 de excep. l. exceptiones facit. l. si cū pro
 curatore. ff. de re iudi. Notandū. xi. q. i.
 c. te quidem. dicitur q̄ clericus fideiube
 re non debet pro layco: si tamen fideius
 serit tenet. vt in. c. sequenti. Clerici tamē
 possunt fideiubere inter se quando cōue
 niuntur. C. de epi. et cleri. l. omnes. §.
 in hac autem vrbē inclita. Item quādo
 necessitas instat: tunc ex pietate tenent
 subuenire aliq. vt. lxviij. dist. non satis
 Item pro ecclesijs suis vt in auten. de
 san. epi. §. alium autem. col. ix. bec Jo
 hannes. xi. q. i. te quidem. Nullus reli
 giosus absq; p̄lati sui licentia: et maio
 ris partis capituli consensu debet fidei
 ubere pro aliquo: nec pro aliquo mutua
 pecuniam recipiat vltra summā p̄muni
 pronitencia constitutam conuentus seu
 capituli. alias conuentus et capitulum
 nō tenentur respondere pro his: nisi ma
 nifeste constiterit in voluntatem ei⁹ cedū
 dalle. vt in. c. q̄ quibusdam de fideius.
 ¶ Alterius sciendum q̄ in hīs casib⁹
 p̄test fideiussor agere contra principa

lem debitorem vt eum liberet a fideiussō
 re. Primo si diu sicut in obligatione.
 Secundo si debitor incipit vergere ad
 inopiam. Tercio si fideiussor condē
 natus sit. hī casus ponuntur in capim lo
 ultimo d̄ fideiussor. Quarto si ab initio
 conuenit. ff. eo. ti. l. fideiussor. et in. l. si
 p̄ ea. C. mā. vbi elicitur tanq̄ pro re
 gula q̄ fideiussor vel mandatarius ante
 q̄ soluat pro reo principali. non eget
 mandati contra eum nisi sit condēna
 tus: vel reus bona dilapidet: vel cōuen
 tum sit q̄ possit quandoq; fideiuf
 sor tamen iniuste cōdēnans appella
 tione non vsus contra reum regressum
 nō habet: q̄ est notatū dignum Fallit
 hec regula in fideiussorem iudicij: quia
 statim post stipulationem cōmissam age
 re potest vt in. l. si mandato. §. si in iudi
 cio. j. Respo. ff. eodem titulo Ratio
 est quia illa fideiussio paratam lecū ha
 bet executōem. Fallit in fideiussore cō
 tractus qui fideiussit animo nouādi. vt
 in dicta. l. si mādato. ij. Responso. Ra
 tio quia reum liberauit. et sic soluenti est
 similis nam in tali nouatione obligatō
 prima debitoris transfūdatur in fideiuf
 sozem. Item fallit si fideiussor non ani
 mo nouandi sed interpellatus in iudicō
 quantitati in summe debitoris depolu
 it in iudicio et eam consignauit: et talis
 etiam similis est soluenti Item qui fide
 iussit pro aliquo vel etiā simpliciter pro
 misit soluere pro alio. Non solum ipse
 sed etiā heredes eius conuenire possunt
 insti. de fideiussor. §. fideiussor non tan
 tum. et. l. i. C. de consti. pecu. et. l. potest
 §. fideiussor. ff. de fideiussor. Item si de
 bitor promisit fideiussori se eum libera
 turum infra terminuz. quod si non fece
 rit et fideiussor pro eo soluerit: habeat p̄
 dia emptā que creditori erant obligata
 pro ea pecunia quaz soluit. Promissio

Beneficium

seu pactum tenet: quia apparet venditio
condicionalis. ff. de contrahen. emp. l. 2
vlt. Item fideiussor habet exceptionem
si mandauit creditori quod aliter non crede
ret nisi recipere pignora. ff. de fideiussor.
l. si credito.

Defensio seu exceptio per condi
tionem indebiti alieni compe
tens est ut si aliquis indebite
soluit ut quia illud non tenebatur solu
uere. potest illud repetere. et huic benefi
cio renunciatur. Sciendum si aliquis
his creditori pecuniam soluisse oblitus
se primo soluisse reducens vero ad me
moriam. postea repetit indebitum: ipse
tamen repetens debet probare ut pecu
nia debita sit soluta: nisi creditor nega
ret solutionem sibi factam: tunc si pro
babitur solutio oportet creditorem pro
bare quod pecunia illa sibi debita fuerit de
hoc casus in. c. his qui. de solutionibus
Et hoc intelligitur de personis non pri
uilegiatis secus de personis priuilegiat
is ut est. pupillus. mulier. rusticus et al
lie simplicitate gaudentes. hec enim persone
non tenentur probare pecuniam indebi
tam sed ille qui recepit debet probare eam si
bi debita. ff. de proba. l. cum indebito. §. si aut
Nota aliquid de indebiti iure civili tamen
aut iure naturali tantum: aut iure civili et
naturali simul. Indebitum iure civili tamen
aut soluit per ignorantiam facti: aut sol
uit per ignorantiam iuris. per ignorant
iam facti repetere potest illud: sicut est
illud quod quis potest retinere per. l. falcidius.
ut quia quod credebat se plus habere
in hereditate quam haberet. Per ignorantiam
iuris non repetit. C. ad. l. falcidius. nisi a
persona priuilegiata solvatur. ut a mili
te rustico minore vel muliere etc. ut. ff.
de proba. cum indebito. Indebitum
iure naturali tantum est illud ad quod per
citographum obligatur spe summe nui

indebiti

merationis Indebitum civile et naturale
fit. in hijs duobus casibus quacumque igno
rantia soluat repetit. sed si sciens soluit
non repetit. quia sic donasse videtur. ff.
de condi. indebi. l. 1. Exceptio qua quid
dicitur indebitum iure naturali vel civil
li vel utroque simul: aut est temporalis
aut perpetua generalis. Temporalis si
soluatur indebitum cessat repetitio. ut
si promisi aliquid dare cum moriar: si
ante deo repetere non possum. ff. de condi.
indebi. l. non si cum moriar Perpetua
generalis. aut fauorabilis est aut odiosa
Fauorabilis sic per errorem solutum in
debitum repeti potest: ut accidit in uelleis
no: quia propter fauorem mulierum sta
tutum est ne fideiubeant. Odiosa ut si
filius. contra in acetonianum mutuum
accepit ut pater. solueret non repetit
in acetonianum enim in odium credito
ris datur: et ideo si solutum est indebitum
siue per ignorantiam iuris siue facti non
repetitur. Si incertum est an sit perpetua
vel temporalis sic proceditur ac si esset
perpetua. hec tria membra habentur. ff.
de condi. indebi. qui exceptionem. In
illis casibus indebitum solutum non re
petitur. Primo quando aliquid solutum
est ex causa iudicati. ut. l. i. C. de i. C. e. n. Se
cundo si aliquid solutum est ex causa trans
actionis. ut. l. ij. C. de condi. indebi. et
l. cum te proponas. et l. nec itemno. C.
de transact. Tercio si iurauerit creditor
debitore deferente: licet etiam male iu
rauerit. Quarto si ex causa pietatis ali
quid fuerit solutum: ut puta alimento
rum vel consilium. Quinto si aliquis
sciens soluit indebitum Sexto si soluit
ex causa per inficiationem crescentem
ut. l. ea que. C. de conditionibus indebi.
unde versus. Si ius victetur si causa
negandi duplicetur. Si pro debentes. si
res pietate mouetur. et si iuretur vel sol

Beneficium

uens certus habetur. si transigetur inde
bini non repetetur

Beneficium conditionis sine causa
competit quando aliquid prius
mo ex iusta causa et ab initio ob
ligatum est: et sine causa postea apud al
terum retinetur. aut per aliquem effici
amplius apud eum esse non debet. Item
si penes te habes rem meam quam non
habes ex contractu vel quasi: ex malefici
cio vel quasi: aut alias quoniam modo es
mihi obligatus. et sic sine causa res mea
est apud te. competit mihi repetitio rei ex
hac conditione sine causa. Et huic bene
ficio quis potest renunciare. nam certum
est quod soluto debito repeti potest beneficium
per conditionem sine causa. ut in l. dis
solute. C. de conditione ex lege et sine cau
sa. possum ergo renunciare huic repeti
tioni. Sciendum quod propter inopiam
alicuius quis potest repetere debitum a
suo debitore ante terminum solutionis
statutum ad soluendum fisco tributum
quod alias non liceret per. l. j. C. de con
di. ex. l. modo huic beneficio quis pote
rit renunciare sic quod propter quamcumque
inopiam non velit exigere debitum ante
tempus a suo debitore

Exceptio doli mali est quando ali
quis dicit se dolo et calliditate
alicuius inductum fore. et huic
exceptioni ob idolum preteritum poterit
quis renunciare. Notandum doli nonnunquam
patrocinatur dolo: nec prestat ei cau
sam rescindendi contractum per eum ini
tum per l. cum providearis. C. de reuo
can. dona. Ideo semper omnis contrac
tus valet quo ad iudicium doli. nec
transactio rescinditur ad instantiam pro
prium dolum allegantis. Casus in. le.
transactione finitur. C. de transac. Do
lus malus consistit in calliditate: falla
cia et machinatione. ut. ff. e. n. l. i. unde

conditionis

calliditas committitur in tacendo vel dis
simulando. ut si quis venditorum scie
bat rei vendite deberi servitutem aut ip
sam alienam vel alteri obligatam fore.
Fallacia autem est in mentiendo et falsum
asserendo contra conscientiam machinatio
fit autem ex parte verborum. Nam dicit
beatus Augustinus. vniuersa verba insti
ta sunt non ut per ea homines se inuicem
fallant: sed eis quisque in alterius noti
ciam cogitationes suas proferat: verbis
igitur vni ad fallaciam peccatum est. Vi
cesima secunda questione secunda. **I**s
autem

Beneficium fori quod competit
scolaribus. scolares enim qui
bononie morantur subiectus est
iure communi iudici bononie. eo quod
bononie habitat. sed per privilegium po
test declinare et dicere quod velit coram suo
doctore conveniri: et huic beneficio po
test renunciari. Nota illud beneficium
non solum datum est scolares: sed etiam
legum professoribus magistris et docto
ribus. ut dicit autentica habita. C. ne
filius pro patre. Et illud privilegium dicit
eis facultatem secute adeundi loca studio
rum et transeundi et conuersandi in illis
cum illorum nunciis et rebus debent etiam
muri ab iniuriis et damnis. Et licet
illud idem dicat ius commune. ut. l. con
gruit. ff. de offic. presb. tamen scolares
maxime secute debent ire et habitare. et
ideo generaliter non erat dimittendum
tanquam speciali non digno. Et sic illud pri
vilegium ultra ius commune operatur
et. l. si quando ff. de le. i. Nam non tene
retur ad pedagium nec ad gabellas pro li
bris suis quos secum studij causa ferunt
aut vestimentis aliisque rebus ipsis pro
victu necessariis. Queritur qui dicantur
scolares: et qui gaudeant privilegio
dicte autentice. Respondetur quod iurati

tes scholas et studentes non facti aut vagabundi ar. l. qui sub preterito. **C.** de la. san. ec. et l. i. **C.** de thurionibus. li. xij. et ibi glo. dicit quod vagus scholaris non debet fieri magister. Item gaudent doctores licentiam in decretis legibus et in artibus: licet scholas non intrent dum tamen intrare non prohibeantur: et sic ex natura rei mutatis est actus non aut habetis. ideo non habet obesse. sic nec honor actus conditione non mutata ut l. penult. ff. de senato. Queritur an hec autentica corrigat legem cum clericis. **C.** de episcopo. et cle. ubi dicitur quando reus habet plures iudices electio est actoris. cuius tamen contrarium habetur in autentica predicta in fine. Nam reus potest eligere sibi iudicem quem voluerit. Respondetur quod ista lex non corrigitur. quia hoc speciale est in scholaribus. alio vero regulare ut dicit glo. dicte autentice. Queritur an scholaris possit variare. Dicendum per glo. autentice usque ad lias contestationem. non postea argumento legis si cum totum. §. eo autem tempore. ff. de iurisd. om. iurisd. Cuius tamen et communiter alij doctores allegantes. l. non vniq. ff. de eo quod certo loco. tenet contrarium unde dicit Cuius ex quo semel elegit amplius variare non potest. facit ad hoc lex statum liberorum in. §. sicutum. ff. de leg. secundo queritur scholaris existens in studio conventus coram episcopo elegit doctorem suum laicum. quia de clerico non est dubium quin potest. ideo de laico queritur an istum possit eligere. et videtur quod non per ea. si diligens. de fo. co. pe. alij dicunt quod potest. quia auctoritate legis illud facit. Cuius tenet primum dicens quod illud privilegium fuit eis concessum antequam clerici essent exempti a iurisdictione principis et facti de iurisdic

tionem ecclesie per autem. statim. **C.** de epi. et cle. Ideo hodie non posset. quia privilegium principis non potest cum eximere a iurisdictione episcopi. Queritur scholaris conventus coram doctore vel potestate elegit episcopum. et sub isto vult reconvenire laycum actorem an possit. et videtur quod sic per authenticam et consequenter. **C.** de senten. et interlo. om. iurisd. Contrarium dicunt Ba. et barena et Cinus. quia agens non agit ibi sponte. et sic non eligit sibi iudicium episcopi. vbi merito non debet ibi reconveniri. facit lex ij. §. sed si agunt. ff. de iurisd. et quia trahitur et non trahitur. igitur et ar. l. si. ff. quod quisque iuris. nisi conventio fiat ex eodem negotio. quia tunc non reconventio. sed natura cause et ex preteritis operatur ne ad diversum iudicium eatur. ut l. i. ff. de quibus rebus ad eundem eatur. Queritur quid si scholaris habet duos doctores et coram vno pueri elegit alium. an possit. Bal. et. quod si is sub quo est pueri est principalis eius doctor tunc ille est pater. et ideo alium vel in pater non potest eligere. sed vel pater vel episcopus. secundo si ambo essent principales tunc potest gratias facere et eligere quem velit. ut l. si quis servum. §. inter duos. ff. de lega. Queritur secundo an scholaris sub pensus ab introitu scole et alijs scolasticis actibus gaudeat beneficio huius autentice. Et dicendum quod non per capitulum ex litteris de constitutionibus. preterim in inchoandis. secundo vero in iam inchoatis argumento legis cum quedam puella. ff. de iurisdic. omni iudi. An studens in civitate interdicta habeat privilegium huius autentice. Dicendum est quod non si ex interdicto studium generale sit vel intelligatur interdictum. facit quod non in ea. privilegium. de reg. aut. li. vi. et ibi per glo. et quod non in ista. §. capi. vimi. §. vlt.

Beneficium

Beneficium quod dicitur conditionis incerti. quod habet locum quando aliquis institutus heres rogatus est hereditatem vel certam partem alteri restituere. vel si aliquis institutus est heres si discesserit sine liberis substitutus est ei alius. et sic substitutus habet ius in hereditate: eo quod adueniente conditione debet in eum venire ipsa hereditas. et tale fideicommissum dicitur incerti conditionis. quia incertum est an institutus decedat sine liberis vel non. et huic beneficio substitutus potest renunciare. De insti. infra cum de testamentis agit tractabitur

Beneficium iu

ris ypothecarum competit uxori in bonis viri. quia omnia bona mariti sunt tacite obligata uxori pro dote. et huic beneficio potest uxor renunciare si tamen certificetur quod illud beneficium ei competit. debet enim ultra semper certificari de iure suo quia licitum est mulieribus ignorare iura. Item predictum beneficium competit etiam creditori si bona debitoris sint ei tacite vel expresse obligata. et huic beneficio potest renunciari. Beneficium senatusconsulti velleiani competit mulieribus intercedentibus seu se obligantibus pro alio. Et dicit illud beneficium quod si mulier fideiubeat seu pro alio se obligat realiter non teneatur cum de iure mulier fideiubere non possit. et omnino viro subsit et sue voluntatis non existat. ut habetur tricesima tertia questione quinta. mulierem. et huic beneficio potest renunciare. debet tamen de eo certificari. Notandum quando mulier recipit tutelam filii. vel auia tutelam neponis debent renunciare secundis nuptiis et velleiano et omni alio auxilio glo. l. i. ff. ad velle. ponit aliquos casus in quibus

ypothecarum

mulier tenetur primo si fideiubeat pro pecunia danda pro libertate. ut. C. eo. ti. l. penult. Item pro dote p. l. si dotare. et l. vlt. Item si renunciat beneficio velleiano ut. l. i. §. si. ff. e. ti. Item si accipiat precium pro intercessione. ut. le. antiqua. C. e. ti. Item si decipiat. ut. l. si decipiendi. ff. eo. ti. Item si caueat: et hoc si post biennium a prima intercessione quia intercessio secunda post lapsum biennii facta auferit mulieri beneficium velleiani. ut l. si mulier. C. eo. ti. Et ponit glo. hoc metra. Casibus in senis mulier sponte tenetur. Pro libertate pro dote renunciansque. Accipiat precium decipiat cauensque secundo. Item septimo si in rem suam fideiussit. ut. ff. eo. l. alij. et l. de die. §. que mulierem ff. qui satisda. co. Item octavo si successit illi pro quo intercessit. ut. l. quam uis. §. plane. ff. e. Consimilis glo. habetur in l. si. C. eo. ti. Et. e. vlt. l. colligitur casus singularis ubi ex nuda pollicitatione de iure civili competit ratio favore dotis. nam dicit lex generaliter sanximus. ut si quis maior xxv. sine masculis sine femina dote pollicitus sit vel sponsederit pro qua libet muliere cum qua matrimonium licitum est omni modo compellatur suam confessionem adimplere. Et subiungit cum enim scimus favore dorum et antiquos iuris conditores severitatem legis sepius molliri merito et nos venimus ad huiusmodi infanctionem facit etiam ad hoc. l. i. §. i. ff. de pollici. Notandum quod illud privilegium dotis magis est privilegio velleiano. sed minus privilegio etiam concessio. nam si minor etate promitteret dotem nisi postmodum ratificaret petere potest restitutionem: quam mulier non potest repetere ut dictum est. Sequitur correlarie quod aliud est pro alio promittere seu fideiubere. et aliud sine obligatione

Beneficium iuris

pro alio soluere. nam primo casu iuuat mulier beneficio velley. Sed de vero casu non oportet ei repetitio contra debitorem tanquam in debitum soluisse casus in l. mulieribus. C. ad velle. quia dicit glo. ibi mulier soluens pro alio videtur donare. igitur ei non oportet beneficium velley. per tamen nihilominus mulier repetere ab illo pro quo debitum soluit. Notandum. Ia. de refen. dicit quod eadem fragilitate qua mulier intercedat ex eadem etiam renunciat: igitur tenet quod mulier beneficio velley: non potest renunciare allegat. l. coli. §. diuersum. ff. de noua. §. glo. penult. C. de velle. tenet contrarium mora p. l. si. §. penult. ff. eo de. Plures tamen doctores tenent opiniones. Ia. quod presumit ius quasi mulier fraudulenter et ex fragilitate inducatur ad renunciandum beneficio suo. et illud fit speciale: licet alias sit regulare quod quis poterit renunciare privilegio suo in sui fauorem introducto ut. l. si quis in p. scribent. C. de pac. Item quidam dicunt quod valet renunciatio talis iudicialiter facta muliere certificata de privilegio suo allegantes. l. si. C. si mulier. ff. ad velle. Cuius in l. generaliter. C. eo. n. distinguit. aut mulier obligat se pro marito ut in aut. si qua mulier. eo. n. et non valet renunciatio etiam si fiat in iudicio. aut intercedit pro alio non suo marito: et tunc aut sine scriptis et subscriptione trium testium iterum renunciato velleyano. et tunc seruatur casus in l. antiqua. §. si. eo. n. Aut intercedat inter scriptis cum solennitate huius legis antiqua. et tunc aut renunciat velleyano in causa in qua ipsa mulier obligatur necessario et valz ut in auten. mat. C. quoniam mulier tutele officio fungi potest. aut alias renunciat in causa non privilegiata: in iudicio tenet et extra nisi ratificet post biennium non tenet Jo. an. in nouella dicit ad evitandum ambiguitates legis

ypothecarum

rum cautum sit quod in renunciando huiusmodi beneficio mulieris interueniat iuramentum et rata manebit renunciatio. Perit idem Bertholdus in l. sciendum. ff. de r. sig. Notandum instrumentum in quo mulier confessi est se recepisse pecuniam pro sua intermissione facit cessare velleyanum et plenam fidem facit: et paratam habet executionem ut no. in dicta. l. antiqua. Sed diceret an mulier debeat audiri velle probare quod eo tempore quod debeat pecuniam recepisse non fuerit in loco instrumento scripto. Et videtur quod sic. per. l. cum precibus. et de pba. c. tercio loco de pba. et c. cum Jo. de si. instru. Respondetur quod non admittit in preteritum probationem: quia illud instrumentum habet prescriptionem iuris et de iure ut. l. si. C. arbitrium iutele si non esset tale instrumentum quod induceret presumptionem iuris et de iure: tunc admitteretur probatio in preteritum ut dicitur iura in preteritum deducta. Quid si mulier dicat se modicum recepisse et pro magna summa fideiussisse an pro residuo iuuatur velleyano. Opiniones plures fuerunt sed senatus in l. antiqua percludit quod quantumcumque mulier modicum receperit fideiubendo non iuuatur. quia in tali casu non videtur curare de beneficio. ymo renunciare potest videtur i delusione sui beneficii. Sciendum quod ex. §. si minus dicte. l. antique colligit nouus casus in quo mulier non iuuatur velleyano videlicet quasi alicuius obligationem nouauit et ob eam causam pecuniam recepit vel pignora vel etiam pro executione debet et quantum non est soluto restituit actio in veterem debitorem. et in tali nouatione non consideratur an nouans sit soluentem vel non ut. l. qui sa. da. §. priore. ff. de fideiuss. et in si. quibus modis obligatio tollitur §. preterea nouatione. Prodo hoc est singulare quod in sua nouatione facta per mulierem consideratur an mulier sit soluentem

Renunciatio

vel non. nam si est solvendo executi. si autē datur actio p̄ra veterem. rō specialitatis: qz olim p̄ senatuscōsulū vel leianū mulier subducebatur. et actio dabatur in antiquū debitorē indistincte. nūc autem introductum est per illam legem q̄ mulier si est solvendo prius excuti debet. Item beneficium vel leyanum competit etiam heredibus similiter fideiussoribus mulierum. p. l. heredis. et per. l. mulieris. C. e. n. sciendum pietas p̄solne nō excludit vel leyanū. h. pietas cā sit nam mulier iuvatur etiā si intercedat p̄ filio. vt. l. si. C. e. n. Item in. l. cum ad eas. C. e. habet casus. q̄ mulier iuvatur si creditor eligat potius cum ea contrahere q̄ cum masculino suo: et hoc propter calliditatem creditoris: que confideravit si contraheret cum viro et mulier si deiuberet: ipsa mulier iuvaret vel leiano quare elegit contrahere cum uxore ita vt vir fideiuberet. nō ilominus tamen creditori competit beneficium institutorū contra maritum qui pene contraxit licet multum fidei dicatur contraxisse. finis huius.

Equitur de beneficijs q̄b̄ q̄ ad quid renunciari potest et quo ad quid non. Est quoddam beneficium q̄ dicitur redibitorium: et competit illi qui ignorans emit rem morbosam vel viciosam. Ex hoc enī beneficio potest emptor agere contra venditorem vt reddat sibi p̄cium et accipiat rem. Et hec redibitoria competit infra sex mēses. Est etiam aliud beneficium q̄ appellatur quanti minoris. et dicit q̄ si aliquis emit animal vel aliam rem viciosam ignorans: potest agere contra venditorem petendo sibi illam partem p̄cij reddidit quam non dedisset si sciisset illud animal adeo viciosum. et hoc beneficium competit infra annum. et huic beneficio p̄et

beneficiorum

dictarum actionū potest actor renunciare et renunciatio prodest venditori si venditor viciū vel morbum ignorabat. Si autem rei viciū vel morbum sciuit et subscivit: nec emptorem certificavit ratione doli in venditione commissi: renūciatio predictarum actionum facta non valet. Sciendum tamen qui sciens emit morbosam vel viciosam nō aget redibitoria actione vel quanti minoris vt. l. j. §. si intelligatur. ff. de edil. edi. Itē glo. dicte legis prime dicit q̄ actō redibitoria vālis competit proprie pro fundo p̄ducēte verbas pestiferas vel etiā libris incorrectis multū. Directa vero p̄ animalibus morbosis. Dominus Albertus dicit si scolaris emeret librum incorrectam agere posset redibitoria. sec⁹ in doctore. nam ille expertus est qui potuit bene providere: ita tamē q̄ defectus sit manifestus et luat quare non prospexit. Item dicit q̄ prolenete non agunt redibitoria: quia presumuntur multū experti: quia sepe contrahunt et vendunt nota fm glo. l. j. ff. de edil. edi. Redibitorio firmulis modis. Primo propter morbum corporis: qui vsus rei impedit siue sit perpetuus siue temporalis. vt in. l. p̄ po. eo. titi. Secundo propter viciū animi quod quandoq̄ adest quandoq̄ etiam abest. Tercio quāto aliquid abest quod dictum est adeste. Quarto pro vicio animi quod est in iumentis. vt in. l. bouem. eodem titulo. Quinto quando venditor non canet. id est non certioravit emptorem de vicio rei. vt in. l. si venditor eodem titi. Sexto q̄ debet venditor emptori significare serunz fore fugituum vel furem. aut i barena pugnas se vel capitalem commisisse dolum. vt q̄ voluerit seipsum eximere rebus humanis. Notandum solum p̄cium rei emptre in iudicio redibitorio deducit. non autē

Renunciatio

damna cum ab ipsis liberetur venditor
emptori p. dñis rem venditā dimitte
to p. l. q. si nolit. ff. eo. n. **I**tem fiscus
non patitur redhibitionem sed civitates
et populi sic casus in. l. i. §. illud sciēduz
ff. e. n. **S**ciendum p. regula q. p. vicio
animi non datur actio redibitoria vt in
l. ob que vicia in. §. animi at viciū. ff.
e. n. **F**allit hec regula primo si vendito
se obligauit cauere d. viciū animi vt ser
uum non esse erzonem: furem vel fugiti
uum: vel consimile **S**ecundo si dicitur
est viciū abesse et adest. vt in. §. in sum.
e. l. **T**ercio si seruus est erro. **Q**uarto si
sumentum est pauidum vmbrosū vel
calcitrosū. vt in. l. bonem. e. n. **I**tem
qñ viciū animi causatur a vicio corporis
vt ex infirmitate et febrili **U**ltimus
sciendū q. vini ad mēsurā vēdin piculū
p. tingēs ante mēsuratiōē non morosā
ad vēditōrē spectat **V**ēdin at vt corp?
vel vt spēs periculū est emptoris: quod
etiā obtinet in frumento oleo et silibus
C. in. l. cum puenerit. **C**. de periculo et
comodo. de rei vēdi. **U**t ergo clari ap
pareat cui sit periculū in p. tractione rei
vēdite: seruanda est hec tanq. aurea re
gula. **C**um venditio sit pure siue scriptis
certe speciei: et rei que degustatiōē non
exigit: periculum omne spectat ad emp
tores: excepto casu publicatiōis. **E**t nisi
pactū mora culpa vel calliditas vendito
ris seu tradēdis interuenerit d. pure. q. z
si sub p. ditione et ante p. ditionis euentū
res pereat: perit venditori. licet secus sit
si res facta sit deterior. ratio q. oīno nul
la fuit obligatio ex q. p. ditione nō extabat
Dicit siue scriptis ideo q. p. p. nō existē
tis p. ditionis: emptio nō est p. pleta. l. si
emptio celebretur in scriptis: periculū
ante scripturā scām p. inet ad vēditōrē.
vt i. l. p. tractus. **C**. de si. instru. similis
casus habetur in si. e. n. §. cum autē **D**i

beneficiorum

citur certe speciei quia si venditio in ge
nere sit facta. vt dicendo vendo tibi bo
minem hoc casu non spectat periculum
ad emptorem. nam totū genus non po
test perire. secus si species esset cernita
ta. vt vendo tibi fuchum vel pampbilū
ex quo nō est certa species: spectabit pe
riculum ad vēditōrē si alter eoz peat
secus si ambo simul pereant. **C**asus in l.
si in emptione. ff. de contrahen. empt.
Dicitur que degustationem non exigit
quia debet attendi an degustatiōe ven
datur vt species vel an ad mēsuram si ē
vendita ad mēsuram hoc casu exigunt
duo vt periculū sit emptoris. primo de
gustatio secundo mēsuratio. vt in. l. ij.
C. eo. n. et l. si vina. ff. eo. n. **D**icit ex
cepto casu publicatiōis. nam tale ē vē
ditōris. **C**asus in. l. si fundum. ff. locati
Dicitur nisi pactum. quia pacta frāgūt
dispositiōē legis **P**actū etiā in casu
formito derogat. vt. l. si in venditiōe.
ff. eo. n. et l. i. **C**. comodati **D**icit cul
pa. quia si culpa precedit casum. pericu
lum est vēditōris. argumētū lege mor
tis casus. **C**. de periculo et comodo rei
vēdite. **D**icitur mora quia mora ope
ratur q. periculum manet apud ipm vē
ditōrē eo q. requisitus non tradidit.
vt. l. cum inter. **C**. eo. n. si autem ambo
sint morosi debz attēdi que sit postērior
mora: nam illa preponderat: ita q. peri
culum spectat ad eum qui postea fuit in
mora similiter dicatur de calliditate. fa
cit optime lex illud sciendum. ff. eo. n. **Q**ueritur an venditor excusetur si ex p. s.
se dixerit emptori de nullo vicio teneri
dominus paulus de castro ponit pulcrā
distinctionem: quia cum venditor exce
pit aut excipit generaliter vel specialiter
si primo: hoc contingit tripliciter. **P**rimo
modo quia dicit se nil vel le prestare lo
co vicij: et tunc dicitur q. non excusatur

Renunciatio

nisi illis que ignoravit verum quo ad interesse sed tenetur reddeere precium. Sed proscitis tenet casus vt in l. qro ff. de ac. emp. et glo. bona in l. fi. C. de edil. edi. aut venditor excipit generaliter istis verbis vento tibi illam rem: et nulla actione volo tibi teneri. Et casu non tenetur ad precium. vt dicit Cuius in l. non dubitatur. C. de euic. Contrarium tamen verius est qd tenetur ad restitutionem precij. per l. si per emptorem. ff. de acti. emp. et illa viam etiam tenet dominus Paulus de castro. Tercio contingit qd venditor excipit generaliter vicia istis verbis: nolo tibi teneri de aliquo vicio. nec volo tibi teneri ad precium vel ad interesse. et sic de nullo tenetur: et valet pactum vt dicit C. in l. certa. C. lo. cati et est bona glo. in l. fi. C. fam. ber. Ex illa distinctione elicit tres conclusiones: quarum prima est venditor paciscens nulla actione teneri nihilominus tenetur ad precij restitutionem re euicta. Secunda paciscens generaliter qd non tenetur de morbis rei vendite: tenetur nihilominus de ignoratis ad precium et ad interesse vt l. videamus. ff. de acti. emp. et vendi. ymmo in dubio presumitur quis scire viciis suarum rerum facit lex quisquis. C. de rescin. ven. Tercio potest venditor pacisci qd re euicta vel re debita nec ad precium nec ad interesse sit obligatus. Secundo contingit qd venditor specialiter excipit aliquod viciu vt qd dicit se nolle teneri de vicio: quod nominat emptori. et hoc dupliciter. aut venditor loquitur obscure fallendo emptorem. quia dixit ille equus non ascendit arbores in silua. et valet tantum. id est non vadit per pontes. et tenetur per glo. in l. ea qd commendandi. ff. de prabend. emp. Secundo emptor informat ipsum verbis multis causis elandis defectibus vel viciis

beneficiorum

vt dicendo vento tibi equum ante et retro claudicantem cecum et vmbrosu calcitrosu et scabiosu etc. nominato multos defectus et vicia: et tamen in veritate tempore tractus equus non claudicat: nec cecus est. sed tamen aliquavicia nominata insunt equo: et dicit nolo tibi teneri de aliquo vicio tali si postea venerit viciu: quod non nominauit et scuit tale viciu. nihilominus tenetur emptori ratione doli. Tercio venditor non loquitur obscure: sed dicit nolo tibi teneri si claudicat equus ante vel retro aut venditor dicit dolorem non inesse: vel dissimulabat: quia fecit equum cale fieri qd non voluit. aut crura eius vino vel vnguento aliquo fecit liniti qd non voluit currere. tenetur propter dolum vel dissimulationem: aut venditor non dissimulauit verbo vel facto et viciu certum excipit illo casu non tenebitur emptori. sed si adum est conventioni illo casu loquitur s. si venditor. ff. de edil. edi. vbi dicitur si venditor dixit in venditione se nolle teneri de aliquo certo vicio. non tenetur nisi fuerit sciens et dissimulauit. Dominus Alphoricus huiusmodi dat distinctionem de temporis cursu cum quis agere intendit redibitoria vel quanti minoris. aut agit quis propter viciu rei vendite tunc tempus est sex mensium vel anni. et illa tempora currunt a tempore venditionis et sciencie subsequente. aut agit propter aliquod dictu vel promissu quod precessit contractum. et incipit tempus currere a tempore venditionis et non dicti vel promissi. aut si illud dictu vel promissu sequitur contractum. et tunc incipit currere a die dicti vel promissi vt in l. sciendum. in s. tempus autem redibitionis in. ver. sed tempus. ff. de edil. edi.

Descriptio

Est quiddam beneficium ne quis vocetur in ius diebus feriatis: modo quibusdam potest renunciari quibusdam vero non. Nam si feriati sint ratione messium vel videmiarum de voluntate litigantium potest is renunciari. si autem sunt feriati dies in honorem dei ut dies pascales: natalis. circumcisionis. et dies dominici. et ceteri. non potest eis renunciari: quia ex pacto priuatorum hominum reuerentia domini remitti non potest.

Capitulum primum secunde partis.

Quartum ad se. secundam partem huius tractatus. de arte officij notariatus que consistit circa testamenta et ultimas voluntates secundum ordinem premissum examinanda veniunt eius capitula. Capitulum primum de descrip. testa. Testamentum est iusta sententia alicuius de his que post mortem suam fieri vult cum institutione heredis ut colligitur ex l. i. ff. de testa. vel sic Testamentum est quidam sollemnis sententie voluntas cum institutione heredis. quod sine institutione heredis non valet testamentum. In quo testamento nemo potest sibi legem imponere a qua recedere non licet cum mutabilis sit voluntas usque ad extremam vitam. Testamentum autem nisi testatore mortuo vires non habet et ideo testamentum quasi mentis testatio. vel vires recipientes post testatoris monumetum. Testamentorum aliud inscriptis aliud sine scriptis. Et tale ideo testamentum nuncupatiuum sicut sunt testamenta que fiunt circa tabellionem et per testes. et institutio heredes et alia interueniunt sine scriptura. Sed nihilominus septem testes necessarii sunt similiter heredis notatio. ut in l. i. eo. n. §. fi. Testamentum autem quod fit in scriptis ideo fieri cum solemnitate a iure consuetis. ut

testamenti

sunt iste sollemnitates quod testator testamentum propria manu scribat si est literatus. sed si literatus non est et scribere nescit. alius de eius mandato scribat et offerat et ostendat illud testator coram septem testibus literatis dicens istud suum testamentum esse quod sic offert non tamen refert an illi testes sciant quid seu que primeantur in testamento vel non. Et sunt in eo scripta nomina heredu. Et predicti testatorum ille qui literatus est scribat in presentia septem testium in huiusmodi testamento etiam quisque de testibus se subscribat. et uno eodem die sigillum apponat. Sed si testes litterati fuerint tunc unusquisque ipsorum propria manu se uno ac eodem die et ipse subscribat alias sine illis sollemnitatibus de iure civili testamentum non valet. Fit etiam aliquando testamentum sine scriptis videlicet quando non potest haberi tabellio tunc testator aduocet septem testes in ciuitate et quinq; in villa et si in villa plures inuenire non potest et exponat coram eis voluntatem suam dispositionem suam et heredis nominationem et rogat illos esse testes. Mortuo autem testatore tunc aliquis habens ius in testamento accedat ad iudicem loci nominando sibi hoc. tunc iudex vocatis heredibus legatariis siue fideicommissariis et siue veniat siue non. mittat alicui tabellioni testes ipsos ad noticiam testamenti et ad perpetuam rei memoriam recipere et ipsi testes iurati deponant unusquisque sigillatim. et interrogetur quisque eorum de nomine et etate testatoris et de verbis eius quibus usus fuerat in suo testamento et specialiter ad heredis institutionem de anno die loco et testibus. His examinatis legantur dicta testium coram iudice presentibus alijs testibus. et tabellio de mandato iudicis publice dicta testium et tunc se subscribat. Volens ergo ordinationem suam facere secretam si literatus est per se scribit